

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / C.J. de Ruijter

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 85
J. de Ruijter
 blijvend onvolgroeid

MEDITATIEF 88
Jt. Janssen
 Jezus op de bruiloft

WANDELEN MET GOD 89
C.J. de Ruijter
 Uitzien naar Jezus

ACHTERGRONDEN 91
A.L. Th. de Bruijne
 Romeinen 7: Pioniers-
 werk nodig?

SCHRIFTSTUDIE 95
K. Harmannij
 Het Hooglied:
 Met het oog op Salomo

AAN DE BROEDERWEG 97
J. Douma
 Bibliotheekverslag 1994/1995

SAMENLEVING 100
A.J. Verbrugh
 De zuilen en het
 Nederlandse staatsgebouw

WOORD/WEERWOORD 103
W.J. Buiten/J.P. Lettinga

en verder...

Boekbespreking/
 Meegelezen/Uit de kerken

BLIJVEND ONVOLGROEID*

Hebt u dat nou ook vaak, dat u er wel eens iets van zou willen zien? Van die groei? Ik wel. Er zit in dit onderwerp nl. iets dat je wel eens een beetje moedeloos kan maken. Want je wilt heus wel groeien. Graag zelfs. Maar soms lijkt het wel alsof er niets bij komt. Je zou er zenuwachtig van worden. Toch wordt dit geen verhaal van frustraties. Integendeel. Want ik weet een plek waar je iets ziet van die groei. Juist op die plek word je bemoedigd. Want je ziet daar inderdaad echt heel duidelijk een stukje groei voor je. En tegelijk begrijp je daar heel goed dat het nog niet af is. Ik wil u graag meenemen naar catechisatie. Dat is de plek waar je het zien kunt. Als kinderen zie je ze komen. Als jonge mannen en vrouwen gaan ze weer. En wat maak je juist daar een prachtig stukje groei mee. Niet alleen dat die basis-school-kinderen als jonge volwassenen weer afscheid nemen. Nee, juist in hun toegroeien naar openbare geloofsbelijdenis ben je getuige van een wonderlijk werk van God de Heilige Geest. Hij laat ze toemen in het geloof. Laten we met elkaar even rondkijken op die groeiplek. En dat doen

we dan welbewust onder dat thema: blijvend onvolgroeid.

Een leerschool van het geloof

Het is inderdaad een groeiplek, catechisatie. Een leerschool, zo mag je het ook noemen. Een leerschool van het geloof. En als er één plek is waar je mensen ziet verder komen, dan is dat juist een school. Dat weet iedereen. Niet voor niets word je daar ieder jaar bevorderd. Tot de dag komt dat ze op school zeggen: Nou ben je er. Bier is je diploma. Wij hebben je op deze school niets meer te leren. Ik denk dat je veel daarvan ook herkennen kunt op & leerschool die catechisatieheet. Je ziet de kinderen verder komen. Wat een prachtig stuk groei zit daar in. Dat is iets waar je ook naar toe mag werken. Het zou niet best zijn, als ze bleven steken in de eerste lessen. Dat komt straks trouwens heus wel voor in de kerk. De Hebreëen waren op de een of andere manier blijven steken in het abc van het geloof. En ze kwamen maar niet verder. Maar de schrijver van de Hebreënbrieven zegt dan: dat eerste m-

derwijs moet je een **keer laten** rusten. Je moet verder komen (Hebr. 6 : 1, 2). Hij zegt **tegen** hen: Eigenlijk zouden jullie al leraars moeten zijn, maar jullie zitten nog in het abc (Hebr. 5 : 12). Kijk, dan is de groei **eruit**.

Catechese is echt gericht op verder komen. En zo kun je het meemaken dat je ouderlingen tegenkomt die vroeger je catechisanten **waren**. Ze zijn verder gekomen. Zelf leraar geworden, nadat ze de leerschool van het geloof verlaten hadden. Ja, hebben ze ook echt die leerschool verlaten? Ben je volleerd als je geloofsbelijdenis doet. Heet je **dan** gediplomeerd gelovige? Nee toch? Geloven is **toch** niet iets dat je een keer onder de knie hebt. Als

het daar om gaat, blijven we **onvolgroeid**. Je kent vast alle bijbelboeken. Je kunt misschien de hele catechismus uit je hoofd kennen. Maar **kun** je dan zeggen: **Nou** weet ik het intussen wel? Wie dat zegt, heeft er een streep onder gezet. Dan **ben** je er **klaar** mee. Maar als je klaar bent met God, dan valt je leven stil.

Leerlinggericht

Je bent dus nooit klaar met God. Maar dan mag dat **ook** wel uitkomen in de manier waarop we catechiseren. Ik wil daar twee dingen van zeggen, waar we in ieder geval op letten bij de opleiding. Over de inhoud van de catechisatie en over de houding van de catecheet. Allereerst de inhoud van de catechisatie. Natuurlijk moet je veel leren op catechisatie. En elke kerkenraad **vindt** het fijn als de belijdeniscatechisanten hun vragen en antwoorden vlot **kunnen** opzeggen. Maar **daarmee** zijn we er natuurlijk niet. Het is niet **allereerst** de bedoeling dat de catechisanten hun hoofd vol kennis en weetjes **krijgen**. Het is de bedoeling dat hun **hart** vol wordt van de Geest. En voor dat doel is er meer nodig dan een goede, ordelijke les. Daarvoor is nodig een echte ontmoeting tussen leraaren leerlingen voor het aangezicht van God. Dat is de manier waarop God de Heilige Geest werkt. Hij ontsteekt het vuur van het geloof door de dienst van de ene mens in het leven van de andere.

In de tweede plaats dus iets over de houding van de catecheet. **Die** is wel de leraar in de leerschool van het geloof. Maar betekent dat nu dat hij het allemaal weet? Dat hij het dus wel even uit zijn **mouw** schudt? Geloof het maar niet. **Ook** een leraar moet blijven leren. Ik geef hier graag een citaat door van een **hele** grote leraar van de kerk, Maarten **Luther**. Hij schrijft ergens:

'Ik ben ook een doctor en een predikant, ja zo geleerd en ervaren als al die anderen die zulk een vermetelheid en zekerheid hebben. En

toch doe ik als een kind aan wie men de catechismus leert, en lees en zeg het woord voor woord des morgens, en als ik tijd heb het Onze Vader, de Tien Geboden, en ik moet nog dagelijks lezen en studeren en ben toch niet zoals ik graag zou willen: ik moet een kind en leerling van de catechismus blijven en ik blijf het graag.'

Blijvend onvolgroeid dus. Maar niet gefrustreerd. Nee, ik blijf het graag.

Groeipijnen

Ik blijf het **graag**. Er zijn leerlingen die dat zeggen. Maar **er** zijn er natuurlijk **ook** die daar anders over **denken** en spreken. En over **hen** wil ik het ook hebben.

Want er zit wel het **een** en ander aan het voorgaande vast. Je **bent** dus eigenlijk nooit klaar met de leerschool van het geloof. In **menige** plaats wordt er dan ook enthousiast gewerkt **aan** catechese voor belijdende leden. Het is **een** programma voor verdere groei.

Maar dat **is** niet het **enige** groeiprogramma dat we nodig hebben. Iedereen weet dat groei **ook** met pijn gepaard kan gaan. Het kan **dan** onwieren en **stormen** in je leven. Groeien doet soms pijn.

ik wil die pijn wat nader aanwijken. Wij werken op catechisatie graag toe naar het afleggen van belijdenis. Maar we weten **ook**, dat veel jongeren daar soms nog niet **aan** toe zijn. En **wat** gebeurt er dan vaak? Ze draaien voor de tweede keer **mee** in de laatste groep.

Maar ja, dat programma kennen ze al. Want het was vorig jaar hetzelfde. En om dat voor een derde keer te doen, dat ziet niemand zitten. Het lijkt er dan op dat er in het onderwijs **dan** **ook** geen groei meer zit. Dus zij haken gemakkelijk **af**. Hebben we dan alles gezegd wat er te zeggen is? Ben je dan toch een keer klaar?

Er is nog een groep die ik graag noemen wil. Er zijn jongeren die belijdenis gedaan **hebben**. **Maar** ze

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RIJTER,
DS. A. DE SMOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. OE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. OE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

gaan van school af, op kamers, studeren of werken. En plotseling staan ze voor vragen die diep in hun leven ingrijpen. En wat ze geleerd hebben dat laten ze dan soms ook weer los, al is het maar voor even. 'Ik dacht dat ik het wist.

maar nou weet ik het niet meer.'

Ik noem speciaal deze twee groepen, omdat er iets is dat hen verbindt. Zij maken een s& groei-pijn door. En het is belangrijk hoe we daar mee omgaan.

ik wil daarom iets zeggen over de manier waarop bij mensen de geloofsontwikkeling soms plaats heeft. Als kinderen op catechisatie komen, zijn het echte twaalfjarigen. Ze geloven in God op de manier waarop hun ouders geloven. Op catechisatie zie je dan opeens een enorme ontwikkeling. Ze groeien ernaar toe om zelf ook voor dat geloof te kiezen. Maar toch is dat in die tijd (zeg maar tussen 12 en 20) vaak nog sterk bepaald door de manier waarop je ouders en de dominee en de kerk geloven. Je neemt heel veel van hen over. Bij sommige mensen komt er pas na die tijd een meer persoonlijke toe-eigening op gang. Maar voordat ze daar aan toe zijn, hebben ze de neiging om eerst alles af te breken wat ze hebben meegekregen.

Ik vergelijk het wel eens met een klein kind dat een doos Lego krijgt. Eén van onze kinderen gaven we eens zo'n doos. En wat doe je dan als vader? Je laat zien hoe het moet: Kijk, nou gaan we een mooi huis bouwen. En je probeert muren te maken, ramen en een dak. Maar wat gebeurt er? Zoveel geduld heeft jouw kind niet. Maar bovendien: zo is het ook niet leuk! Hij breekt het weer af. Zelf doen. En soms vliegen de stenen zelfs door de kamer.

Wat leer je dan als vader? Je kunt je kinderen geen compleet huis meegeven. Je kunt het wel voor-doen, er steeds bij zijn, maar bouwen, dat moeten ze zelf doen. En heb er maar geduld bij.

Kijk, dat geldt ook voor het huis van ons geloof. Wij bouwen het

huis van ons geloof op het fundament Christus. Maar wij kunnen onze kinderen geen kant en klaar geloofshuis meegeven. Als we dat doen, is er w weinig in dat ze zich persoonlijk hebben toegeëigend. Dus wat doen ze vaak: Ze breken het af. En soms vliegen de stukken in het rond. Dat is de groeipijn van het geloof.

Hoeveel ruimte geven we daaraan? Ik vind dat een belangrijke vraag. Want zulke groeipijnen kunnen best rond je twintigste levensjaar voorkomen. Voor veel jongeren de leeftijd dat ze niet echt meer catechisatie volgen. Of kunnen volgen.

Een ruim bemeten groeiplek

Wat ik wil zeggen is dit: Wat is het belangrijk, dat wij de catechese een wijde ruimte geven in de gemeente. Het is een groeiplek die we niet te nauw moeten bemeten. Wij kunnen nooit zeggen: nu ben ik er. Maar moeten we juist dan ook geen ruimte maken om groeipijnen op te vangen?

Wat mij betreft zou dat betekenen, dat we de leerschool van het geloof breder zien dan alleen de catechisatie tussen, zeg maar, 12 en 18. Als wij onvolgroeid blijven betekent dat toch ook, dat we in de leerschool blijven. Ik denk daarom dat we de catechese meer ingebed zouden moeten zien in het geheel van de gemeente.

Natuurlijk blijft de gewone catechisatie aan jongeren daarbij een kern. Een groeiplek bij uitstek. Professor Trimp heeft in dat verband eens het beeld van de invoegstrook gebruikt: De catechese noemde hij een invoegstrook naar het belijden van je geloof samen met de kerk van alle eeuwen en alle plaatsen. Dat is een prachtig beeld, dat de eigenheid van ieders geloof ziet opgenomen in het bredere geheel.

Maar het geeft ook ruimte om er naar toe te groeien dat je mee gaat belijden in dat koor. Ik zou willen zeggen: neem die invoegstrook niet te kort. Maak er ruimte voor.

Het geheim van de groei

Eigenlijk is dus heel de gemeente groeiplek. En daarmee moeten we natuurlijk ook af van het idee dat alleen dominees catechiseren. Laten zij inderdaad maar hard werken aan de catechese. Ze krijgen er hier ook speciale toerusting voor. Maar zij zijn het niet die het voor ons waarnemen. Groeien doe je samen (vgl. daarover de rede van prof. Te Velde). En daar zie je hoe inderdaad de hele gemeente erbij betrokken is. Dat hebben we als gereformeerden trouwens altijd gezegd. Gezin, k a k en school zijn daarbij betrokken. Er is niet slechts één groeimeester in de persoon van de catechiseermester. Daar zijn allen bij betrokken.

En ik denk dat we daar bij het geheim van de groei zijn. Pas samen met alle heiligen zullen we in staat zijn te vatten hoe groot het heil van Christus is (Ef. 3 : 18).

Ik moet in dat verband altijd denken aan het beeld dat je in Handelingen tegenkomt. Als er ergens g e predikt en gecatechiseerd wordt, dan daar. En dm lees je als refrein: Alzo wies het Woord. Er staat ook wel eens dat de gemeente toenam. Maar daar is dit het geheim van: Het Woord groeit.

Het groeit, om zo te zeggen, de wereld in. Het groeit de gemeente in. Het groeit je leven in.

Kijk, dat kan je van frustraties afhelpen. Dat leert je ook om niet steeds naar jezelf te kijken bij dit onderwerp. Het helpt je van je krampachtigheid af. Als je het Woord kent, ken je het leven. Ken je Hem die het leven is. En van Hem kun je veel verwachten. Wij zijn nooit klaar mei het Woord. We kunnen er nog altijd meer ruimte voor maken. We zijn nog niet vol-groeid. En dat zal nog wel even zo blijven.

*Dit is de tekst van de toespraak die ik op de Schooldag 1990 gehouden heb.

Meditatief

En ook Jezus en zijn discipelen waren ter bruiloft genodigd.

Johannes 2,2

Insteek

Ergens las ik dat de uitnodiging voor Jezus en zijn discipelen nogal eens is gebruikt om een bruidspaar in 'hun' trouwdienst aan te sporen. Zij zouden er goed aan doen om, net als het stel in Kana deed, de Here Jezus vanaf het begin in hun huwelijk te betrekken. Je kunt je de tekstkeus en de vermaning van de voorganger goed voorstellen. De Here Jezus erbij houden in je huwelijk is erg belangrijk. Dan gaat het vast goed.

Toch rust een dergelijke toepassing op een weinig solide exegetische basis. Johannes geeft aan dat in deze geschiedenis gaat om de onthulling van Jezus' heerlijkheid als Zoon van God.¹ Het was zijn eerste teken in Galilea.

Zijn aanwezigheid handelen op de bruiloft zeggen meer over Hem dan over het geacht bruidspaar. Zij komen in dit verhaal over 'hun' feest nauwelijks voor. Van de bruidgom vernemen we alleen dat hij aangesproken werd op de volgorde waarin hij mindere en betere wijn aanbood.

Laat onze aandacht uitgaan naar Jezus op de bruiloft.

Man van feest

De Here Jezus is ons als Man van smarten vertrouwd. Christus heeft heel de tijd van zijn leven op aarde, maar vooral aan het einde daarvan, de toom van God tegen de zonde van het hele menselijke geslacht aan lichaam en ziel gedragen.²

Een goede formulering om zijn levens- en lijdensweg te typeren. En toch was Jezus ook op de bruiloft. Hij kwam stellig niet alleen om het water in wijn te veranderen. Hij was er ook 'gewoon' als gast. Ze hadden Hem niet uitgenodigd omdat Hij de Verlosser is. Ze wisten nog niet eens dat Hij de bruiloft redden zou, laat staan dat ze in Hem geloofden als Redder van het leven.

Probeer je Jezus op zo'n bruiloft voor te stellen. Het was er prettig toeven gedurende meerdere dagen. Gezellig, je kon d'r lachen in de kring van familie en vrienden. Er werd royaal gegeten en gedronken. Het laatste in dit geval zelfs meer dan de organisatoren hadden ingeschat.

Jezus kan daar zijn. Meedoen. Waarom ook niet?

Een feest is geen zonde. Een feest om een huwelijk – instelling van God – zeker niet.³

Dat is óók Jezus: Hij kan feestvieren zonder enige grens te overschrijden.

Feesten-met-God.

Verlost leven

Jezus deelt op de bruiloft in de vreugde van mensen. Hij lacht mee als iemand iets geestigs vertelt. Hij eet met smaak en heft de beker. En bij dat alles vergeet Hij God geen moment.

Hij doet op ongedwongen wijze wat wij moeilijk kunnen: God in het feest betrekken. Voor Hem spreekt dat vanzelf.

Ook daarin is Hij de Verlosser van ons leven. Hij redt ons als Man van smarten door zijn nood en pijn, maar evengoed onze Verlosser door zijn feestvieren-in-zuiverheid.

Met zijn onschuld en volkomen heiligheid op het feest bedekt Hij mijn zonde, die mij, ook als ik feest mag vieren, parten speelt.⁴

Verlossing is blijkbaar ook dat je weer gaat zien hoe met vreugde en geluk mag omgaan. Straks hebben we dat onder de knie, nu beginnen we het al te leren.

Een apostel van Jezus schrijft dat alles wat God geschapen heeft goed is en dat het met dankzegging mag worden gebruikt.⁵

Het geloof maakt echte levensgenieters van ons.

¹ Zie Joh. 2,11 en 1,14.

² HC, VenA 37.

³ Het oude huwelijksformulier wees erop dat de Here Jezus de huwelijkse staat hoog heeft geëerd met zijn tegenwoordigheid, giften en wondertekenen op de bruiloft te Kana. Een fraaie gedachte!

⁴ Vgl. HC, VenA 36.

⁵ I Tm 4,4

UITZIEN NAAR JEZUS

Wandelen met God

Een **man** als **Henoch** viel op in zijn omgeving. Hij wandelde met God. **Er is meer dan** het kopen en verkopen van de wereld **waarin** hij leefde. En als je naar hem keek, dan begreep je dat. Er **was** iets in zijn leven dat daar bovenuit wees. Naar **God**.

Als je leven zo in God verankerd is, wordt je sterven winst. En ook dat heeft **Henoch** meegemaakt. '...en hij was niet meer, want **God** had hem opgenomen.' Er is meer dan het sterven, **waarin** een mensenleven aan zijn eind komt.

In Henochs tijd lijkt het een uitzondering. En daarom ben je geneigd **Henoch** ook verder een beetje **als een** uitzonderlijk mens te bekijken. Nu is het natuurlijk **een** wonder van God als iemand in deze wereld zo dicht bij God leeft en sterft. Uitzonderlijk genoeg om het op te merken. Maar je zou haast vergeten dat de Here dat vandaag **aan** iedere christen geven wil. Je leven mag Christus zijn, en dan is je sterven winst (Fil. 1 : 21).

Wie wandelt met God ontvangt vandaag het uitzicht op het leven **bij** Christus. En dat is iets om naar uit te kijken. Niet voor niets roept de Here Jezus **ons** immers op om Zijn komst te verwachten. Over dat onderwerp heeft een poosje geleden ds. J. Wesseling in deze **rubriek** een aantal bijdragen geschreven. Het is met veel plezier, **dat** ik nu **een** boekje van zijn hand aankondig over dat onderwerp. Het heet: Uitzien *naar* Jezus. Het is verschenen bij De Vuurbaak (in de Scala-reeks).

Persoonlijk

Hij heeft in deze titel twee dingen

willen leggen. In de eerste plaats gaat het om actieve verwachting. Je staat op de uitkijk. Dus je wacht maar niet gelaten af wat er komt. En in de tweede plaats gaat het om een **Persoon**. Je ziet uit naar Jezus. We verwachten niet 'iets', maar 'Iemand'.

Die twee elementen **komen** er ook heel duidelijk uit in dit boekje. De winst daarvan is, dat het **geen** verhandeling over een interessant onderwerp is geworden. Maar echt een heel persoonlijk verhaal, **waarin** betrokkenheid op de wederkomst van Christus heel duidelijk **doorklinkt**.

Dat laatste weet Wesseling **ook** te bereiken door zijn thema midden in het leven van bepaalde personen te zetten. Aan het begin van het boekje maken **we** kennis met **Chantal**, **Maaïke**, **Gerard**, **Ineke**, **Frits**, **Jan** en **Eize**. Ze worden kort neergezet in hun eigen leefwereld. En verderop in het boek **komen** ze steeds **weer** in beeld met de vragen die ze in hun eigen leven tegenkomen. De waarde ervan is, dat de aangesneden thema's op een levensechte **manier** **ter** sprake komen. Soms gebeurt het een beetje stereotiep. Dan **dreigt** het even **een** vast **patroontje** te worden. Maar in het algemeen bereikt de auteur zo, dat het onderwerp middenin de ervaring van elke dag staat. Dat is heel erg waardevol. Want ongemerkt wordt zo veel gezegd over de manier **waarop** je gestalte kunt geven (of juist niet!) aan je verwachting van Christus' terugkomst.

Compleet

Een thema als dit heeft als risico dat je er op een te smalle **manier**

mee bezig bent. De meeste aandacht richt zich dan op het hoe en wat **van** de jongste dag en van de omstandigheden op de nieuwe **aarde**. Maar ds. Wesseling heeft gelukkig gekozen voor een brede aanpak. Niet **alleen** het einde van deze wereld, ook het einde van ons leven komt **ter** sprake. Goede aandacht voor het laatste oordeel. En voor het verband **tussen** deze aarde en de nieuwe aarde. Zelfs het chili-asme komt aan de orde. De bijbelgegevens die daarbij horen komen op **een** duidelijke manier aan bod. Bovendien laat hij vanuit de verschillende belijdenissen zien op welke manier **&** kerk met **deze dingen bezig** is **geweest**. Daardoor wordt **alles** in een verantwoord kader gezet. Al met al is zo een behoorlijk compleet geheel tot stand gekomen.

Weerstand en vragen

Bij een onderwerp als dit **komen** natuurlijk heel wat vragen **kijken**. Er zijn elementen **die** ons moeite opleveren. Omdat we bepaalde dingen niet met Gods liefde in verband kunnen brengen. Of omdat ze in onze persoonlijke verhoudingen voor problemen kunnen zorgen. Het is heel belangrijk dat ds. Wesseling veel **van** zulke weerstanden en vragen goed en uitvoerig aan de orde stelt. Zo gaat hij bijvoorbeeld in op de vraag naar de toorn van God. Het is voor sommige mensen moeilijk **voor** te stellen, dat er naast een nieuwe aarde sprake zou zijn van een hel waarin een eeuwige straf wordt geboet. **Maar** ook andersoortige vragen **komen** aan **bod**. Bijvoorbeeld de kwestie of we straks in de hemel niet bepaalde

mensen zullen missen.

Juist door breed op zulke moeilijke vragen in te gaan, geeft de auteur veel mee dat je helpt bij het verwerken van wat **God** ons geopenbaard heeft. Overigens blijven daarbij **soms** wel bepaalde spanningen onopgelost naast elkaar staan. Zo vind ik de passage op p. 99 over 'stuurman Jezus **die** drenkelingen opvist uit de oceaan van Gods toorn en verzamelt in de reddingsboot van de **kerk**' in verschillende opzichten minder sterk. Je **kunt** er als lezer gauw de indruk aan overhouden, dat het reddend optreden van Jezus min of **meer** haaks staat op de **toorn van God**. Dat **had** echt breder gemeeten. Hier had ik meer willen horen over **God** die wil **dat** **alle** mensen behouden worden (1 Tim. 2 : 4, vgl. 2 Pet. 3 : 9).

Grenzen

Een onderwerp als dit heeft natuurlijk zijn grenzen. Je komt gauw in de verleiding om wat door te **denken** over de nieuwe aarde. Voor je het weet is **jouw** voorstelling dan maatgevend voor je gedachten. Maar dat **wordt** al **gauw** fantasie. Het is **belangrijk** daar **bewust** mee om **te gaan**. De auteur zegt dat aan het **begin van zijn boek ook** nadrukkelijk. **Nieuwsgierigheid** naar het hoe en wat **van de nieuwe aarde** kan heel gemakkelijk buiten je geloofsverwerking blijven staan. Toch laat de auteur af en toe zijn gedachten de vrije loop. Hij **zegt** er dan ook eerlijk bij, dat hij zijn verbeelding even **de ruimte** geeft. **Toch** is dat niet altijd even dienstig. Zo denk ik dat het stuk over de tekst 'en de zee was **niet** meer' misverstanden kan oproepen. Hij **schrijft dat we heus niet hoeven te denken dat we het straks op de nieuwe aarde zonder de Wadden-zee of de grote oceanen moeten doen** (p. 58v.). Als ik deze passage herlees, lijkt **het** erop **dat de auteur** gewoon een erg enthousiaste zeiler is, die **geen** afscheid wil nemen van zijn geliefde watersport. Maar rond

de betreffende tekst komen zo wel nieuwe vragen op.

Uitzien

Op een enkel onderdeel zou je dus best wel eens willen doorpraten met de auteur. En dat moet ook kunnen. Verder is dit in het algemeen een erg waardevol boekje, dat goed **kan** helpen om het uitzicht op de **terugkomst van Jezus** open te houden. Daarbij is het boek wel in de **eerste plaats** op jongeren gericht. **Maar dat** betekent niet **dat** ouderen buiten **beeld** zijn. **Ook** wie niet meer echt jong is, vindt hier veel dat zijn verwachting van Christus levend kan houden. En dat is veel waard!

N.a.v. ds. J. Wesseling, *Uitzien naar Jezus*, Uitg. De Vuurbaak (Scala-reeks), 1996, 143 blz.

W.L. de Graaff

N nieuw uitgekomen

Gelovig denken, onderwerpen voor vereniging, **bijbelkring** of persoonlijk gebruik, drs. P. Groenenberg (red.). Deze uitgave **bevat** 12 hoofdstukken over onderwerpen op het terrein van het christelijk denken, incl. gespreksonderwerpen. Het betreft o.a. onderwerpen als 'De **kerk als moeder**', 'Jongeren en geloof' en 'Onderschatten wij de duivel?' Oosterbaan & Le Cointre, f 28,00 (204 blz.).

In volle rechten, een dagboek voor belijdende leden, geschreven door ds. D. Grutter. Uitgeverij De Vuurbaak, f 24,75 (147 blz.).

Ik geloof deel 5b, een werkboek voor catechisanten, **samengesteld** door H. Folkers e.a. Uitgeverij De Vuurbaak, f 13,90 (103 blz.).

Abraham, vader en vriend, een serie **bijbelstudies** over Abraham n.a.v. Genesis 12 tot en met 25. De auteur is ds. C.G. Vreugdenhil (predikant van de Gereformeerde Gemeente te Lelystad). Uitgeverij J.J. Groen en Zoon, f 24,50 (223 blz.).

Isaak gebonden, Jezus gekruisigd, een boek waarmee de lezer **studeus** aan de slag kan gaan met de oudste christelijke **reflexie** op het offer van Isaak. Het **betreft** een heruitgave van citaten, samengesteld door dr. M.F.G. Parmentier (**Universitair docent** Vroege **Kerkgeschiedenis** aan de Kath. Theol. Universiteit te Utrecht). Kok Kampen, f 27,50 (143 blz.).

Manieren van doen, inleiding tot de studie van de Praktische Theologie door dr. G.D.J. Dingemans (Emeritus-hoogleraar Praktische Theologie aan de Rijksuniversiteit Groningen). Kok Kampen, f 44,50 (248 blz.).

ROMEINEN 7: PIONIERSWERK NODIG?

A.L.Th. de Bruijne

Zoals ik enkele weken geleden aankondigde, zal ik nu ingaan op de artikelen van de broeders Kamsteeg, De Ruiters en Smit over Romeinen 7. Op een rustige manier hebben zij hun visie neergezet. Wanneer wij proberen in die stijl met elkaar door te spreken, moet het mogelijk zijn om elkaar te vinden. Ik ga vooral in op hun uitleg van Romeinen 7, maar zoek ook een breder bijbels kader. Ik zal kritisch zijn over een belangrijk punt van hun uitleg. Tegelijk wil ik graag recht doen aan wat hen drijft. Met het oog daarop begin ik met iets persoonlijks.

van zijn hart: Met Christus ben ik gekruisigd en toch leef ik, dat is niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij. Ik geloof dan ook dat ik aanvoel wat zij missen in een gangbare manier van geloven onder ons. Ik herken hun verlangen naar geestelijke groei. Met hen vind ik het gevaarlijk om in je geloofsbeleving te blijven steken in een heen-en-weer van zonde doen en vergeving vragen. We realiseren ons dan onvoldoende hoeveel Gods Geest in ons wil doen. Om die redenen juich ik veel van wat de broeders voorstaan, ook toe. Al moet ik in het vervolg ook kritiek uiten, ik denk dat de HERE hen ondanks bepaalde zwakten, heeft willen gebruiken om in de kerken bezinning op gang te brengen.

Verandering

De broeders maken er geen geheim van dat zij in het geloof een verandering hebben doorgemaakt. Onpersoonlijke kennis over God werd persoonlijke kennis van God. Je ontdekt dat je helemaal van Gods genade mag leven. Niet alleen bij de vrijspraak van je zonden, maar ook in de heiliging van je leven. Ook die vind je volledig in Christus. Dat bevrijdt je van een wettisch streven naar zelfheiliging. Zo'n streven blijft vreugdeloos en krampachtig, maakt hoogmoedig of depressief, en je komt er bovendien niet ver mee. Als je bij de heiliging God in je laat werken, wordt alles anders. Dan komt het tot merkbare geestelijke groei van binnenuit. Dit alles is geen theorie. Links en rechts in de wereld kom je christenen tegen die met hun eigen leven bewijzen, dat het zo werkt.

Persoonlijke herkenning

Ik herken de broeders hierin helemaal. Zelf heb ik ooit een soortgelijke verandering doorgemaakt. Daarbij speelde net als bij hen Watchman Nee een rol, hoewel ik verder niet zozeer voorbeelden had uit het buitenland, maar Nederlandse 'evangelische' en 'charismatische' christenen. Ik ontmoette ze en las veel van hen, bijvoorbeeld een werk van K.J. Kraan getiteld Heiliging, het hart van het heil. Inhoudelijk ging het om dezelfde punten als nu. Ik kreeg toen een andere omgang met heiliging. Ook voor mij werd de uitleg van Rom. 7 belangrijk. En nog twee bijbelteksten die ik bij de broeders tegenkom, werden me zeer lief. In Rom. 6 : 11 zegt Paulus: zo moet het ook voor u vaststaan, dat gij wel dood zijt voor de zonde, maar levend voor God in Christus Jezus. En in Gal. 2 : 20 klinkt het uit de grond

Zelfverloochening

In de periode van mijn leven waarop ik zojuist zinspeelde, las en herlas ik het derde boek van Calvijns Institutie, en zijn commentaren op het Nieuwe Testament. Tot vandaag ben ik God daarvoor dankbaar. Calvijn leerde me om vast te houden wat ik toen als een nieuwe ontdekking ervoer. Tegelijk hielp hij me doorzien dat ik terwille van die ontdekking onbijbelse accenten dreigde te leggen. ik gun de broeders, dat zij midden in de vernieuwingsbeweging die zij voorstaan, de tijd vinden om zich nog eens grondig te verdiepen in hun gereformeerde brongebied. Want zij ondersteunen hun goede appel op de kerken met onrijpe en bijbels niet verantwoordestellingen. Dat maakt het begrijpelijk dat sommigen argwanend reageren. En het netto resultaat kan zijn dat het goede dat ze voorstaan erdoor bui-

ten beeld raakt.

Ik denk dat **daarachter** de invloed doorwerkt van sommige auteurs die voor hen **belangrijk** zijn geworden. En het is legitiem om te leren van medechristenen uit binnen- en buitenland, ook uit andere tradities **dan** de gereformeerde. Maar grondiger **verwerken** van je gereformeerde brongebied brengt je tot een **kritischer omgang** met **zulke** irrigatiekanalen uit het heden. Alleen al het feit dat je deze dingen binnen de gereformeerde kerken voorstaat, verplicht je tot een zorgvuldige verantwoording tegenover de **gereformeerde** traditie. Al zou je dat zelf ervaren **als** een overbodige omweg, dan zou de liefde voor de broeders en **zusters** je tot **deze** zelfverloochening moeten brengen. Dat is **ook** geestelijke groei!

Slag in de lucht

Juist in de uitleg van Romeinen 7 wrekt zich, dat de **broeders** zich te weinig verantwoorden tegenover de traditie. Zij menen dat zij een andere uitleg van dit gedeelte bieden, maar hebben niet door hoe hun hoofdpunt niet afwijkt van het gebruikelijke commentaar. Zij beseften ook niet **dat** de visie **op** Rom. 7, waartegen zij zich afzetten, niet gangbaar is in de **gereformeerde** uitleg van Rom. 7. Zij slaan hun exegetische slag in de lucht. Het gevolg daarvan is echter wel, dat zij daarbij op een ander punt doorslaan in **ongereformeerde** richting. Daarbij valt het mij op dat zij veel aandacht geven aan **Rom. 6** en **Rom. 8**, ook een gedegen uitleg bieden van Rom. 7: 1-6, maar over **&** passage waar het toch om gaat (**Rom. 7**: 13-26), erg globaal blijven. Hun redenering komt in feite hierop **neer**: in Rom. 6 en Rom. 8 is Paulus uitbundig **over** het nieuwe leven door de **Geest**, dus kan hij in Rom. 7 niet zo zuinig zijn. Maar mag Rom. 7 ook nog zelf nistig uitspreken? Wie **&** verzen waarom het gaat niet **nadrukkelijk** in z'n uitleg betreft, kan moeilijk overtuigend zijn.

Niet de volle werkelijkheid

Volgens de **broeders** moeten wij Rom. 7 **anders** lezen **dan** we gewend zijn. Paulus beschrijft daar wel de werkelijkheid van het christelijk **leven**, maar dat is niet de enige werkelijkheid die hij ervaart. In Rom. 7 is hij negatief over zichzelf. 'Als ik het goede wil, is het kwade bij mij aanwezig'. 'Ik ben vlees, verkocht **onder** de zonde'. 'Ik ellendig mens! Wie zal mij verlossen'? Maar in Rom. 6 en Rom. 8 schrijft hij veel positiever. Daar blijkt dat het netto resultaat van je leven niet alleen maar zonde is. Wij kunnen door **Gods** genade ook groeien in het goede. Deze waarneming is terecht, maar ligt zo voor de hand, dat zij zich alleen daardoor al hadden moeten afvragen of zij hier werkelijk iets **anders** zeggen dan onder ons gebruikelijk. Nee dus. Steeds wijzen gereformeerde uitleggers sinds Calvijn op dit zelfde punt! Daarbij hebben ze niet eens de omweg via Rom. 6 en 8 nodig, maar gebruiken ze Rom. 7 zelf. In dat gedeelte zelf **merk** je **al** dat Paulus best weet dat er **meer** te zeggen valt. In vs. 17 en 20 schrijft hij: 'ik' bewerk het niet meer, maar 'de zonde die in mij woont'. En in vs. 18: Ik weet dat in mij, dat wil zeggen in **mijn vlees**, geen goed woont. En in vs. 22 en 23 onderscheidt hij tussen zijn 'inwendige mens' en 'zijn leden (of lichaam)'. Hij kijkt hier naar zichzelf **vanuit** de **invalshoek** van zijn 'vlees', en tussen de regels door laat hij merken: je kunt als christen ook nog van een andere **kant** naar jezelf kijken. Je 'echte ik' is je identiteit in Christus. Je vlees is 'je vreemde ik'. Zou hij anders **durven** schrijven: niet ik, maar de zonde die in mij woont? Op grond van de tekst van Rom. 7 zelf stellen gereformeerde uitleggers dan ook wat de broeders omslachtiger betogen: je mag jezelf in Christus zien als 'nieuwe mens'. Calvijn bijvoorbeeld **zegt over** Rom. 7, dat Paulus expres zo spreekt, omdat hij anders de indruk

zou wekken dat er in ons **leven** niet meer **bestaat** dan de werkelijkheid van de zonde. Dan zou hij Gods genade in ons, zegt Calvijn, **beledigen**. Hier ligt geen verschil met wat de broeders schrijven.

Tweefasenstructuur

Omdat de broeders echter menen dat **zij** op dit punt iets nieuws zeggen, gaan zij als pioniers op zoek naar een verklaring voor deze **dubbelheid** in Paulus' spreken. Daarbij maken ze volgens **mij** brokken. Ze hebben een blinde vlek voor het antwoord dat de gereformeerde traditie hier gegeven heeft en sluiten zich – onbewust – aan bij de **doperse**. Het onderscheid oude **mens**-nieuwe mens (vlees-Geest) **tekenen** ze als een **soort 'twee-fasen-structuur'** in de christen zelf.

Volgens hen **kan Paulus** als wedergeboren christen toch spreken zoals **hij** in Rom. 7 doet, omdat **hij** steeds weer terugvalt in **wetticisme**. Op momenten dat je vaststaat in het geloof in Christus ben je een nieuwe mens en **geldt** Rom. 7 niet. Maar omdat je geloof nooit **volkomen** is, val je steeds weer terug in het **oude** spoor van '**zelf** heilig proberen te zijn'. Je **gebruikt** de wet vanuit je 'vlees'. Dan loop je weer vast en moet je opnieuw in **Christus** positie kiezen. Die overgang tekent Rom. 7.

In beginsel komen 'vlees' en 'Geest' volgens hen dus na elkaar in ons leven: als **twee** fasen. Op momenten dat je wel 'in Christus' bent, heb je dat 'vlees' achter je gelaten.

Bezwaren

Dit doet geen recht aan wat Rom. 7 zegt. Oude mens en nieuwe mens vormen niet twee fasen in je leven, die elkaar afwisselen, al naar **gelang** je geplaagd wordt door wettische oprispingen. Ze blijven tot aan je dood, of tot Jezus' **terugkomst**, beiden gelijktijdig actueel. Als Paulus **opbottst** tegen de sterke werkelijkheid van de **zonde** in zijn

leven, komt dat niet omdat hij even 'uit Christus valt' en weer wettisch wordt, maar omdat ook in de wedergeboren christen die geestelijke kennis van je oude ik elk moment actueel en nodig blijft. Daarmee hoef je niet te vervallen in de positie waarop de broeders kritiek hebben. Je zegt daarmee niet: wij zijn en blijven nu eenmaal slechts zondaars. Want je 'echte ik' ligt in Christus, en dat wordt ook **merkbaar** in je levenspraktijk. Maar levend in **gemeenschap** met Christus stuit je ook op de kracht van je zonde en zie je die eerlijk onder ogen.

Inwendige mens

Ik probeer dat aan te wijzen vanuit Rom. 7 zelf. In de verzen 22 en 23 beschrijft Paulus twee werkelijkheden in je leven die niet na **elkaar** optreden, maar tegelijk. Naar de 'inwendige mens' heb je plezier in Gods wet, maar in 'je leden' zie je de zonde. Je wilt het **goede**, maar doet het kwade. Binnen de uitleg van de broeders moet **8:2** 'goede wil', deze 'inwendige mens', **betrekking hebben** op een Paulus die zich weer even op wettisch spoor bevindt. Hij **probeert** zelf Gods geboden te doen, maar kan dat niet. Maar Paulus gebruikt de uitdrukking 'inwendige mens' vaker en dan juist in verband met de vernieuwing van je leven als **christen**. In 2 Kor. 4:16 staat: al vervalt ook de uiterlijke mens, toch wordt de **innerlijke** van dag tot dag vernieuwd. En in Ef. 3:16 blijkt de 'inwendige mens' het 'hart' te zijn, waarin Jezus door het geloof al meer woning maakt. Daarom kun je ook in Rom. 7 bij 'inwendige mens' denken aan jezelf zoals je in Christus bent. Tegelijk met je geestelijke vreugde in Gods goede gebod is er dan je ervaring van de macht van de zonde in je ('in je lichaam', 'je leden'). Een **extra** argument daarvoor geeft Rom. 8:7. Daar staat: de gezindheid van het **vlees** is vijandschap tegen God. Als de **broeders** gelijk

hebben en Paulus zichzelf in Rom. 7 beschrijft als 'even teruggevallen in het spoor van het vlees', kan hij nooit over zichzelf in die positie zeggen, dat hij zich verlustigt in de wet van God. En evenmin dat hij 'met zijn verstand dienstbaar is aan Gods wet' (7:26). Tussen 'vijandschap tegen God en zijn wil' en die 'vreugde in God en zijn wet' bestaat juist een groot contrast. Daarom **lijkt** het me onhoudbaar om in Rom. 7 de wedergeboren christen te zien, die even last heeft van vleeselijk wetticisme.

De wet geestelijk

Bovendien zegt Paulus aan het begin van deze **passage** in Rom. 7 wat hij ermee bedoelt. Vaak trekt alleen de tweede helft van vs. 14 (ik ben vlees) de aandacht, maar vs. 14 begint zo: wij weten dat de wet **geestelijk** is. Die 'wij' zijn Paulus en zijn christelijke lezers. En 'geestelijk' moet hier wel slaan op de Heilige Geest. Christenen weten dat Gods wet een instrument in de hand van de Geest kan zijn. Dat **weten** ze niet alleen in theorie, maar uit de praktische omgang met die wet in hun christelijke leven. Vervolgens tekent Paulus dan een aspect van je **christelijke** omgang met die geestelijke wet. Terwijl je door de Geest 'ja' zegt tegen Gods wil, kan het nog gebeuren dat de **zonde** die tegelijk in je is, dat doorkruist.

Bij die inzet past niet de gedachte dat Paulus hier een **wettische**, vleeselijke **omgang** met de wet tekent. Dat lijkt me een **gezochte verklaring**, omdat er bij de broeders kennelijk een blinde vlek bestaat **voor** de mogelijkheid dat de vrucht van de Geest **én** de praktijk van de zonde tegelijk actueel kunnen zijn.

Wie zal mij verlossen?

Een volgend argument ontleen ik aan Paulus' uitroep: 'Ik **ellendig** mens. Wie zal mij verlossen uit het lichaam **dezes doods**' (Rom. 7:24)? Hij antwoordt daarop zelf:

Gode zij dank door Jezus Christus, onze Here!

Volgens de uitleg van de broeders wordt hier de **oude wettische Paulus** weer een nieuwe Paulus in Christus. Christus verlost hem in het heden telkens weer uit de macht die 'het lichaam **dezes doods**' over hem heeft, zodra hij **weer** afstand neemt van zijn wetticisme. **Toch** voelen de **broeders** zelf kennelijk al aan, dat hier iets wringt. Ze schrijven eerlijk dat dit woord in de eerste plaats slaat op Jezus' terugkomst. Maar – zeggen ze er dan bij – dat begint nu al. Maar Paulus spreekt in de toekomstige vorm (wie zal verlossen). Dat kan alleen maar slaan op de komende verlossing bij Jezus' terugkomst. En in Paulus' **woorden** op deze plek is geen aanleiding om daareven tussen te smokkelen: 'dat begint nu al'. Dat is wel waar, maar daar gaat het Paulus in Rom. 7 nu net even **niet** om! Zoals Paulus hier **spreekt**, zo spreekt hij later ook in Rom. 8:23: **wij zuchten bij onszelf** in de verwachting van het **zoonschap**: de verlossing van ons lichaam. Een eenvoudiger verklaring dan die de **broeders** geven is, dat er in de christen zijn leven lang twee machtige werkelijkheden optreden: de kracht van de Geest **én** de kracht van de zonde. **Principieel** is die eerste je echte leven. Maar in de **praktijk** **voelt** dit vaak als verscheurdheid en geeft het een **felle** strijd. Pas de **terugkomst** van Jezus zal daaraan een eind maken. Door dit **aspect** van je christen-zijn leer je, geborgen in Christus, je leven lang niet **alleen** de kracht van de Geest, maar **ook** de kracht van je zondige **aard** beter kennen. Zo krijg je Christus **almeer** nodig en ga je intens verlangen naar zijn terugkomst.

In de uitleg van de broeders zou beter passen als Paulus **had** uitgeroepen: ik ellendig mens, **wie** zal mij verlossen uit mijn wettische **valkuilen**! Maar Paulus roept als nieuw mens in Christus vanuit de **strijdsituatie** die de werkelijkheid van zijn zonde **meebrengt**.

Paulus de wetticist?

Is Paulus trouwens inderdaad w vaak teruggevallen in het wetticisme, zoals de broeders menen? Deze gedachte biedt hen de sleutel voor hun uitleg van Rom. 7. Ik merk aan de broeders dat zij wetticisme, geestelijk doe-het-zelven, een groot gevaar vinden. Ik vind dat met hen! In mijn pastoraat stuit ik haast wekelijks op de schade in het geloofsleven van jongeren, die ontstond doordat zij het geloof kennelijk wettisch hebben meegekregen of opgepikt en de echte overgave aan de levende Jezus, die alles voor je is, niet kennen. Maar wordt wetticisme bij de broeders niet teveel de ene grote zonde waar alle christenen mee kampen? Gaan zij er niet te gemakkelijk van uit dat ook Paulus er wel last van gehad zal hebben?

De enige tekst die zij daarvoor aanvoeren, is Gd. 5 : 16-18. Maar daar waarschuwt Paulus de Galaten. En het is inleeskunde om daaruit iets over Paulus zelf te concluderen. Paulus is in die brief juist fel en toont weinig begrip voor de terugval van de Galaten in het wetticisme. Ik zou me kunnen voorstellen dat zijn toon milder was geweest als hij zelf ook regelmatig weer 'onder de wet' wilde staan, wals zij. Maar hoe het ook zij, de gedachte dat Paulus last had van terugkerend wetticisme, is een pure speculatie, waarvoor de Bijbel geen aanleiding geeft.

Omgekeerd brengt Paulus af en toe wel ootmoedig de werkelijkheid van zijn zondige ik naar voren, zonder dat daarbij sprake is van wetticisme. In 1 Kor. 15 : 9 zegt Paulus: ik ben de geringste van de apostelen, niet waard om een apostel te heten, omdat ik de gemeente Gods vervolgd heb. En in 1 Tim. I : 15: Jezus kwam in de wereld om zondaren te behouden, onder welke ik een eerste plaats 'inneem'. Dat gaat zelfs over zonden uit zijn verleden. En Paulus kiest positie in Christus en kan tegelijk royaal spreken over wat Gods genade in hem

doet (1 Kor. 15 : 10, 11). Toch zegt hij niet: ik was zo'n zondaar. Maar: ik ben er één. Zijn oude leven is geen fase die hij kan vergeten. Zo ben ik in mezelf, weet hij. Dat stuk zelfkennis gaat mee, ook als je jezelf mag zien 'in Christus'. En in 1 Kor. 9 : 27 zegt Paulus: ik tuchtig mijn lichaam en houd het in bedwang, om niet na anderen gepredikt te hebben, zelf afgewezen te worden. Paulus kent een persoonlijke strijd tegen de zonde in zichzelf. Als wedergeboren christenervaart hij twee werkelijkheden tegelijk: de kracht van de Geest én de macht van zijn zonde.

Waarom eenzijdig?

Maar, vraagt iemand, waarom komt in Rom. 7 dan alleen die negatieve werkelijkheid naar voren? Als Rom. 7 inderdaad maar een deel van de 'normale' ervaring in het christelijke leven laat zien, waarom verzwijgt Paulus daar dan dat andere deel? Waarom suggereert hij dat het zo'n beetje alleen maar zonde is in de daden van een christen? De broeders mogen dan weinig gedetailleerd en speculatief met dit gedeelte omgaan, helpt hun verklaring op dit punt toch niet meer?

Ik herinner aan de slag om de arm die Paulus steeds inbouwt: niet ik, maar de zonde die in mij woont. Daarachter ligt wel degelijk dat andere deel van de christelijke ervaring. Maar in Rom. 7 valt dat kennelijk even buiten de strekking van zijn betoog. Wij overladen Rom. 7 met veel te veel verwachtingen, omdat er in de loop van de geschiedenis nu eenmaal allerlei leerstellige kwesties aan zijn vastgeklonterd. Maar in Paulus' betoog is het een 'uitstapje' en hij heeft zeker niet de bedoeling hier een evenwichtige tekening te geven van 'het normale christelijke leven'. De hoofdweg van Paulus' kooog stopt in Rom. 7 : 6 en gaat verder in Rom. 8. Wij zijn in Christus ontslagen van de heerschappij van de wet. Daardoor verliest de zonde

haar ijzeren greep op ons leven en komt er ruimte om God te dienen door de Geest.

In Rom. 7 gaat Paulus even van die hoofdweg af en betreedt hij twee zijpaadjes. Eerst weerspreekt hij dat de wet slecht zou zijn (7 : 7-12). En vervolgens ontkent hij dat de dood van de zondaar aan de wet te wijten is (7 : 13-26). Bij dat laatste laat Paulus zien dat je als nieuw mens van harte blij bent met de wet, maar dat de macht van je oude leven de boosdoener is. Voor dat doel is het voldoende om dat deel van de christelijke ervaring te tekenen.

Bovendien kun je de eerste verzen van Rom. 8 opvatten als het andere deel van de christelijke ervaring. Daar staat dat de 'eis der wet' vervuld wordt in ons die wandelen naar de Geest. Het goede dat de Geest geeft, is hetzelfde goede als de wet beoogt. Ook dat spreekt in het voordeel van de wet.

Eerste slot

Naar mijn mening zeggen de broeders niets nieuws als ze stellen: Rom. 7 tekent niet het hele christelijk leven. Maar zij bieden in dat kader wel een kwetsbare verklaring voor de achtergrond van Paulus' spreken, die ik heb afgewezen. In het vervolg wil ik op twee punten doorspreken:

1. Welke gevolgen heeft hun visie op de verhouding oude mens-nieuwe mens voor je omgang met de heiliging van je leven?
2. Kan het ook zo zijn, dat de gereformeerde uitleg van Rom. 7 wel evenwichtig is, maar de geloofspraktijk toch eenzijdig? Misschien is Rom. 7 dan wel te vlot tegen de broeders in stelling gebracht, wat hen op hun beurt verder deed gaan in een onrijpe richting. Dan moeten we niet alleen dat laatste aan de kaak stellen, maar ook hun boodschap ter harte nemen.

* Enige literatuur noem ik na het laatste artikel.

HET HOOGLIED: MET HET OOG OP SALOMO

'Hooglied. Van Salomo.' (1 : 1)

K. Harmannij

Schriftstudie

Vorige week heb ik geprobeerd de verhouding tussen het Hooglied en Salomo te omschrijven. Salomo is met al zijn pracht de levende profetie van het koninkrijk van Christus. Het Hooglied laat zien hoe gelukkig de mens daarin leven mag, als in het paradijs. In dit artikel wil ik laten zien hoe deze benadering ons verder helpt bij de uitleg van het boek.

Typisch profetie

En toch, als je het beeld invult vanuit de tijd van Salomo, loop je op een gegeven moment vast. De Kanttekenaren liepen niet vast. Zij wisten met subliem vernuft aan elk onderdeelje wel een symbolische lading te verbinden. Maar je moet de Bijbel niet lezen met subliem vernuft, je moet lezen wat er staat. Maar dan kom je wel in de problemen. Het is allemaal wel heel erg mooi in dit lied. Te mooi eigenlijk. Het lijkt wel een sprookje. Niets kan het geluk verstoren. Zo nu en dan komt wel een bepaalde bedreiging in beeld (5 : 7), maar het kan de man en de vrouw van dit lied niet werkelijk raken. Ook lijken ze wel zonder zonde: zonder de schaamte die de mensen na de zondeval overviel, kunnen ze naar elkaar kijken en elkaars lichaam beschrijven, en toch zichzelf in k-dwang houden.

Je mag toch niet aannemen dat dit de gewone gang van zaken was in het rijk van Salomo. Je zou het natuurlijk wel graag wensen, maar de werkelijkheid zal wel even anders zijn geweest. We hoeven alleen maar te denken aan de zondige zwakheden die de Bijbel van David en van Salomo weet te beschrijven, om te beseffen: zo kan het niet echt gebeurd zijn. En wat nog erger is: zo gaat het bij ons zelf ook niet. De zuivere liefde van het Hooglied ligt ons zeker een groot ideaal, maar dan wel een ideaal waarin wij gefaald hebben.

Je kunt daarom twee dingen doen. Je kunt van dit Hooglied zeggen: het gaat wel vaak anders, maar zo zou het toch eigenlijk moeten! Je houdt het dan als ideaalbeeld aan de mensen voor. Vooral aan de

Typisch voor die tijd

Om geholpen te worden bij de uitleg van het Hooglied moeten we om te beginnen doen wat het opschrift aanraadt: kijken naar Salomo. Loop dus niet te snel door, omdat je achter Salomo de Christus ziet staan met zijn vrede-rijk. Het is bekend hoe men deze fout in het verleden veel heeft gemaakt. De Kanttekenaren van de Statenvertaling zijn er een goed voorbeeld van. Ook zij hebben begrepen dat Salomo naar Christus verwijst. Maar in hun uitleg gaan zij meteen aan Salomo voorbij. Ze lezen het hele lied als een lied over de liefde tussen Christus en de gemeente. Dat dit leidt tot een geforceerde uitleg, zal duidelijk zijn. Alle details van het lied moeten nu immers in deze zin hun betekenis krijgen. En het Hooglied is behoorlijk gedetailleerd! Het lijkt me dat deze details ons dwingen eerst maar eens rustig te blijven bij wat we voor ogen krijgen, het gelukkige leven van twee mensen in het rijk van Salomo. Alle beeldsprakige verwijzingen kunnen het best vandaaruit worden ingevuld. Dat geldt ook voor 6 : 4. Daar wordt het meisje vergeleken met de

steden Tirsa en Jeruzalem. G.Ch. Aalders meent daarom dat het Hooglied geschreven moet zijn in de tijd ná Salomo, omdat Tirsa toen werd bevorderd tot troonzetel voor de koningen van Noord-Israël (1 Km. 14 : 17, 15 : 33) en dus vergelijkbaar was met Jeruzalem. Het lijkt me dat dit daar juist tegen pleit. Het boek Hooglied, dat spreekt vanuit het vrede-rijk van Salomo, zal niet gauw met ere verwijzen naar de troonzetel van de goddeloze koningen uit het Noorden, symbool van de scheuring in het koninkrijk. Het zal eerder zo zijn, dat Tirsa in de tijd van Salomo al een opvallend mooie stad was, vergelijkbaar met Jeruzalem. Vandaar dat koning Jerobeam er zijn zetel vestigde. Maar dat betekende al gauw het einde van die schoonheid. In de gevechten om de troonopvolging ging een groot deel van de stad in vlammen op (1 Kon. 16 : 17, 18). De troonzetel werd verplaatst naar een nieuw te bouwen stad, Samaria (1 Kon. 16 : 23, 24). Maar in de tijd van het boek Hooglied was al die ellende nog ver weg. Het was de tijd van Salomo, toen Tirsa nog 'gewoon' een mooie stad was, vergelijkbaar met Jeruzalem.

jonge mensen. De ouderen weten toch al dat **ze** het niet hebben gehaald. Want dat wordt dm het karakter van het Hooglied: het karakter van de wet, die de zonde doet kennen. Dan is de **wet wel goed**, maar wij worden er niet blij van. Je kunt ook doen waar het opschrift ons toe oproept: kijken naar Salomo. In die naam zit een belofte. De belofte dat God aan David een zoon zou geven met een stabiel rijk van vrede en geluk. Salomo? Ja, die eerst. Maar dat was niet blijvend. De belofte reikt verder, naar Davids Zoon Jezus, die de Christus is. Hij zal van zonde bevrijden. Hij zal een rijk stichten waarin de zuiverheid van het Hooglied door ons allen wordt beleefd.

Zo scharen we het boek Hooglied onder al die andere profetische teksten uit het Oude Testament, die met geen mogelijkheid binnen de perken van dat Oude Verbond te vangen zijn: ze stijgen er bovenuit. Alleen in Christus wordt hun waarheid zichtbaar.

Het boek Hooglied dwingt ons daartoe, juist omdat het niet in vage algemeenheden blijft hangen, maar zo concreet weet te spreken. Zo concreet dat elke idealist wel door de mand moet vallen. Laten we ons dan niet verbergen achter allerlei symbolische uitleggingen, of ons vertellen aan torenhoge illusies, maar troost zoeken bij de belofte van Jezus Christus.

Dan wordt dit niet maar een boekje dat je in handen geeft van jonge stelletjes, zodat ze leren hoe het moet. Het wordt een boek voor de hele gemeente, zeker ook voor de mensen die alleen staan, of die gebukt gaan onder allerlei huwelijksellende. Hier is & enige troost: Christus garandeert het geluk van de nieuwe vrede.

Het onvoorstelbare voorstelbaar gemaakt

Ondertussen weten we van Christus zelf, dat er straks in zijn koninkrijk geen huwelijksleven meer zijn zal: 'in de opstanding huwen zij niet en worden zij niet ten huwelijk genomen, maar zij zijn als engelen in de hemel' (Matt. 22 : 30). Het kan daarom wat vreemd lijken, dat

het boek Hooglied ons een kijkje zou gunnen in het eeuwige vrede-rijk van Christus. Hooglied vertelt immers over een liefdesrelatie zoals die er juist niet zal zijn als Christus weerkomt.

Maar je kunt het ook anders zeggen, meer in overeenstemming met de bedoeling van Jezus Christus in Matteüs 20. Zijn boodschap was toch niet, dat we er in de toekomst op achteruit gaan: geniet nog maar even van de liefde, want straks is het voorbij. Eerder krijgen we van Jezus de indruk dat we er op vooruitgaan. De beperkingen die er nu nog zijn in het huwelijk van stedelijke mensen, worden straks weggenomen. Dat geeft ruimte voor een nog groter geluk dan nu al in het huwelijk beleefd kan worden. Nog mooier dan het paradijs. Onvoorstelbaar eigenlijk. Vandaar dat de Here over zijn onvoorstelbare werken in de toekomst altijd spreekt in beelden die ontleend zijn aan dingen die we ons wel kunnen voorstellen: alles wat Hij al aan grote dingen deed in het verleden, en nog steeds doet in het heden. Het nieuwe Jeruzalem wordt, tot in de naamgeving toe, beschreven vanuit de stad die onder Gods zegen door David en Salomo werd opgebouwd. Toch zal het er vele malen beter zijn! Zo wordt ook het geluk van het komende koninkrijk van Christus getekend met beelden die aan het verleden en het heden zijn ontleend: het geluk van het paradijs, gemengd met de schatten uit Salomo's tijd.

De spiegel van Christus

Daarmee voorkomt de Here tegelijk dat onze toekomstverwachting onvruchtbaar zou worden voor dit leven. Alsof een christen alleen maar mag dromen van later, en ondertussen maar moet blijven baggeren door de ellende waarin hij nu leeft. Zo werkt het evangelie niet! Ook daarom spreekt de Here over de toekomst in beelden van nu. Hij opent onze ogen voor alles wat Hij nu al geeft. De vervulling van zijn goede beloften is al in werking. Door het bloed van Christus worden de zonden al bedekt, dat de nieuwe gaven van de Heilige Geest

ons &s te meer mogen opvallen. Alleen op deze manier kan het boek Hooglied ons van praktisch nut zijn. Het maakt ons weer blij met de dingen van deze dag. Je bekijkt jezelf in de spiegel van Christus: de zonden onzichtbaar, Gods gaven fraai belicht. Je kunt weer genieten van het leven. Niet omdat het allemaal zo ideaal verloopt. Maar wel omdat je Gods genade hebt ontdekt, die nu al werkt, en eenmaal ons geluk voltooien zal. We doen onszelf daarom verschrikkelijk tekort als we het boek Hooglied alleen symbolisch zouden opvatten. Alsof de verhouding tussen man en vrouw niet interessant is, maar alleen de verhouding tussen Christus en ons. Dat heeft Paulus ons wel anders geleerd! In Efeziërs 5 schrijft hij over de verhouding tussen man en vrouw, en betreft dat dm op de verhouding tussen Christus en de gemeente. Maar beslist niet zo, dat de man-vrouw-verhouding daarmee in feite buiten beeld komt te staan. Juist niet! Paulus zegt eerder dit: als je zoveel moois hebt geleerd van de liefde van Christus, pas dat dan ook eens toe in je eigen huwelijk. Je zult sens zien hoe het er van opknapt! Laat de glans van Christus maar stralen over je hele leven. Hetzelfde gebeurt op andere bijbelplaatsen waar de liefde van God voor zijn volk wordt vergeleken met de liefde tussen man en vrouw. Wil je dat kunnen waarderen, dan moet je eerst maar eens goed naar die man en die vrouw kijken, hoe God hen aan elkaar geeft, en hoeveel ze daarin voor elkaar mogen betekenen. Wie het wonder tussen man en vrouw heeft gezien, kan zich enige voorstelling vormen van de trouwe liefde van God voor ons. Je mag het boek Hooglied dus zeker gebruiken om iets te vertellen over Christus en de gemeente. Maar pas nadat je eerst hebt gelezen wat er staat: hoe God het paradijselijk geluk van man en vrouw nieuw leven inblaast door de Geest van Christus. Nee, we zien dat nog niet altijd zo sterk. Maar wel zien we de naam van Salomo staan. Salomo staat voor betrouwbare beloften van Gods kant, met een eed aan David bezworen.

BIBLIOTHEEKVERSLAG

1994/1995

(1 juni 1994 t/m 31 december 1995)

J. Douma, bibliothecaris

A
aan de Broederweg

Inleiding

Het **bibliotheekverslag** over het afgelopen boekjaar verschilt in **diverse** opzichten van de verslagen uit de voorgaande jaren. Het meest opvallende verschil is wel de lengte van de **verslagperiode: ruim** anderhalf jaar, **van** 1 juni 1994 **tot** 31 december 1995. Om technische redenen was het nl. wenselijk om voortaan het boekjaar **samen** te laten vallen met **het** kalenderjaar. Om dat mogelijk te maken **was** een **éénmalige** verlenging van het boekjaar noodzakelijk.

Ook op andere onderdelen heeft het verslag **een** nieuw gezicht gekregen. Zo zijn de paragrafen over de financiën en het **gebruik** van de bibliotheek grondig gewijzigd.

Financiën

Het financiële overzicht ziet er dit jaar aanzienlijk anders uit dan u gewend bent. U zult een aantal zaken die u in **vroegere** jaarverslagen tegenkwam, vanaf heden moeten missen. Verdwenen is de reserve onvoorzien: In overleg met het **damescomité** is besloten deze reserve aan te wenden voor de aanschaf van het nieuwe Pica-Lokaal Bibliotheek Systeem, met de daarvoor benodigde apparatuur. Om de bibliotheek toch de nodige speelruimte te laten, is toegezegd dat **we** een beroep kunnen doen op de algemene reserves van de universiteit, mochten wij voor onverwacht hoge uitgaven komen te staan in het kader van het aanschafbeleid.

Ook zijn in het jaarverslag niet meer opgenomen de **exploitatie-rekening** en de **kapitaalrekening**. Deze cijfers zijn in het vervolg terug te vinden in de financiële **jaarver-**

slagen **van** de administrateur **van** de **universiteit**.

In plaats daarvan vindt u een overzicht van wat er daadwerkelijk uitgegeven is aan het uiteindelijke doel **van** de **bibliotheekgelden**, de aanschaf van nieuwe boeken c.a. Dit jaar **zal** dat nog een summier overzicht zijn. Er wordt op dit moment echter geëxperimenteerd met een nieuw **budgetteringssysteem**, waardoor het mogelijk moet **worden** een globaal overzicht te geven van wat er per vakgebied voor de aanschaf werd uitgegeven. In het volgende verslag hopen wij u de eerste resultaten hiervan te tonen.

Aanschafkosten (in Hfl.)	19941995 (19 mnd.)	19931994 (12 mnd.)
Boeken	200.711	143.066
Tijdschriften	38.221	27.302
Bindkosten	11.604	8.842
Totaal	250.536	179.210

In 1994 ontving de bibliotheek van het **damescomité** f 232.500 en in 1995 f **225.000**. Daarvan **was** bestemd voor de aanschaf van boeken en aanverwante kosten resp. f 185.000 en f 190.000. De resterende **inkomsten** waren bedoeld als bijdrage in de **verwerkingskosten**. Met dankbaarheid noemen wij hier deze bedragen. **Dankzij** de steun van het **damescomité** en achter hen de steun van **zovele** kerkleden, is het elk jaar weer mogelijk om uit het grote aanbod van nieuwe theologische literatuur datgene aan te schaffen wat **voor** het onderwijs en onderzoek aan de universiteit **noodzakelijk** is.

Personeel

In september 1994 moest onze ge-

achte conservator, de heer B. Meijer, **een** ernstige operatie ondergaan. Nadien duurde het nog twee maanden voor hij weer voorzichtig zijn werk voor een klein deel mocht hervatten. Helaas bleek na verloop van tijd dat hij niet in staat **was** om zijn taak weer **volledig** op zich te nemen. Op dit moment is hij voor meer dan de helft arbeidsongeschikt verklaard en werkt hij alleen nog 's **ochtends** in de bibliotheek. Een deel van **zijn** werkzaamheden is door het overige personeel overgenomen.

Aan het eind van 1994 namen **we** afscheid van onze 'banenpooler',

de heer S.R. van der Zee, die een jaar lang, door bemiddeling van het **Arbeidsbureau**, op de bibliotheek werkervaring **heeft** kunnen opdoen.

Collectie

a. Aanschaf c.a.

Boeken (afleveringen van lopende werken niet meegeteld)	3.386
Tijdschriftbanden	818
Microfiches	<u>11</u>
Totaal	<u>4.215</u>

Hiervan gratis of in ruil verkregen	865
Niet meegetelde afleveringen	38

Het bezit van de bibliotheek steeg derhalve met 4.215 nummers tot 104.689 banden.

Uit bovenstaand overzicht blijkt, dat er in de afgelopen periode relatief veel tijdschriftbanden zijn binnengekomen en veel banden gratis ontvangen. De bibliotheek heeft nl. 261 tijdschriftbanden gekregen uit de 'nalatenschap' van de bibliotheek van de voormalige Katholieke Theologische Universiteit te Amsterdam. Deze universiteit is enkele jaren geleden opgeheven en haar bibliotheek is verdeeld. Naast deze tijdschriften ontving de bibliotheek van diverse particulieren boeken en/of tijdschriften ten geschenke. Zo ontvingen wij van ds. J.M. Goedhart een aantal kostbare exegetische werken van ds. Johannes Plevier (1685-1762), predikant te Middelburg. Vanaf deze plaats willen wij hem en alle andere gevers/geefsters danken voor hun bijdragen.

Bibliotheek Gereformeerd Missionologisch Instituut

Zoals reeds in het vorige verslag vermeld stond, zijn de boeken van het GMO als depot-bibliotheek in de collectie van onze bibliotheek opgenomen. Onze banenpooler, de heer S. van der Zee heeft deze collectie in 1994 geheel gecatalogiseerd. Het ging hier om 674 banden. Dit betekent dat de totale omvang van de bibliotheek op 31 december 1995 107.363 banden bedroeg.

b. Catalogisering

Met dankbaarheid mogen we constateren dat het catalogiseerwerk, ondanks de ziekte van onze conservator B. Meijer die dit werk in het verleden verrichtte, goede voortgang mocht hebben. Het catalogiseren werd overgenomen door de bibliotheek-assistent mevrouw B.S. Havinga-Poortinga. De conservator is, na zijn (gedeeltelijke) herstel in de afgelopen periode, druk bezig geweest met het catalogiseren van onze verzameling 'Vrijmakingsbrochures'. Het lastige karwei om al deze brochures te beschrijven is nu grotendeels voltooid.

c. Automatisering

Was er voor het publiek in de eerste fase van het automatiseringsproject nog weinig te merken van de resultaten ervan, in de afgelopen periode is daar radicaal verandering in gekomen. In december 1994 werd een compleet Lokaal Bibliotheek Systeem van Pica geïnstalleerd. Op 2 januari 1995 werd de nieuwe Online Publieks Catalogus in gebruik genomen, ter vervanging van de oude kaartcatalogus. Na een gewenningsperiode van een half jaar verdwenen de kaartenbakken definitief uit de catalogusruimte naar het magazijn. In september 1995 volgde de automatisering van de uitleen, terwijl met ingang van het nieuwe boekjaar 1996 als laatste onderdeel de aanschaf van de boeken geautomatiseerd zal zijn. Het automatiseringsproject, zoals dat in gang gezet is in 1991, is daarmee na vier jaar voltooid.

d. Conservering

Helaas moesten wij constateren dat door de warme zomer van 1994, gevolgd door een natte herfst, & luchtvochtigheid in de magazijnen weer sterk toenam. Dit gecombineerd met een niet optimaal func-

tionerende c.v.-installatie (waaraan ook de luchtcirculatie in de magazijnen gekoppeld is) zorgde voor een toename van schimmelvorming. Inmiddels is de c.v.-installatie gerepareerd en verwachten wij dat het euvel verholpen is. Een ander conserveringsprobleem betreft de verzuring van diverse categorieën boeken. Met name de kwaliteit van sommige vrijmakingsbrochures, gedrukt op slecht oorslogspapier, gaat zo snel achteruit, dat binnen een paar jaar maatregelen genomen moeten worden om de leesbaarheid ervan te waarborgen. Hetzelfde zal nodig zijn voor een aantal vooroorlogse bladen, als De Heraut en De Wachter.

e. Gebruik

Zoals onder de rubriek automatisering al gemeld werd, is op 4 september 1995 de geautomatiseerde uitleen van start gegaan. Met behulp van de gebruikte software kunnen wij op dit moment nog niet de uitleencijfers uitsplitsen naar de verschillende groepen leners, zoals wij die in vroegere jaarverslagen hanteerden. Daarom is onderstaand overzicht in twee perioden verdeeld. We hopen met ingang van volgend jaar weer uitvoeriger cij-

	juni 1994-augustus 1995 (15 mnd.)	juni 1993-mei 1994 (12 mnd.)
Uitleen		
binnen de kring van de universiteit	3.156	2.794
buiten de kring van de universiteit		
particulieren	2.308	1.172
bibliotheeken	135	165
Totaal	5.599	4.131
Ter inzage	4.709	2.961
Totaal ter beschikking gesteld	10.308	7.092
Uit andere bibliotheken aangevraagd	50	114
ontvangen	37	90
	sept.-dec. 1995 (4 mnd.)	
Aanvragen	2.348	
Verlengingen	1.089	
Rappels	511	
Aantal leners	299	

fers te kunnen bieden.

Ter vergelijking zijn de cijfers van het vorige verslagjaartoegevoegd.

Toelichting

Aanvragen: het aantal boeken/tijdschriften dat **aangevraagd** is. Daarbij wordt (op **dit** moment) geen onderscheid gemaakt tussen te leen vragen of ter inzage vragen op de studiezaal.

Verlengingen: het verlengen van de uitleentermijn gebeurde vroeger minder frequent. Verlengingen werden **toen** beschouwd als nieuwe uitleeningen.

Rapports: sinds de **invoering** van het nieuwe **uitleensysteem** wordt er streng de hand gehouden aan de uitleentermijn (één maand). Bij overschrijding **van** de uitleentermijn wordt een **rappel** (= aanmaning) verstuurd.

Aantal leners: sinds september 1995 worden er alleen boeken uitgeleend aan hen die een lenerspas van de bibliotheek hebben. In principe kan deze kosteloos worden aangevraagd op vertoon van een geldig legitimatiebewijs. Op 31 december waren er 299 **lenerspassen** uitgegeven.

Hoewel het lastig vergelijken is, door de wijzigingen in het uitleensysteem, is het duidelijk dat de uitleencijfers een stijgende lijn vertonen. Dit blijkt nog duidelijker **wanneer men** de maandcijfers **bekijkt**: Vooral de eerste maanden na de introductie van de nieuwe **Online Publiek-Catalogus** op 1 januari 1995, steeg de uitleen fors. In maart 1995 werd zelfs **een** recordaantal uitleeningen **geteld**. Dat stemt tot **dankbaarheid**. Hieruit blijkt dat de kosten voor de automatisering niet voor niets gemaakt zijn. De **bibliotheek** is veel beter **toegankelijk** geworden, m.n. omdat er nu **ook** op titelwoorden gezocht kan worden. Dit blijkt ook uit het **zoekpatroon** van de gebruikers.

In het vorige jaarverslag moesten wij concluderen dat **onze** studenten frequent gebruik maakten van de bibliotheek Theologische Universi-

teit-Oudestraat, omdat de automatisering daar reeds **voltooid was**. **Omgekeerd** maken nu studenten **van** genoemde universiteit van onze bibliotheek **gebruik**. Dat is een logische situatie. Beide bibliotheken in Kampen trachten uit het grote aanbod van theologische literatuur een zo verantwoord mogelijke keuze **te** maken voor de aanschaf. Gezien de verschillende achtergrond van de bibliotheken zal het echter duidelijk zijn dat de selecties verschillend **zijn**. Dankzij het Open **Bibliotheek** Netwerk in Nederland kan de **student** vanuit de eigen bibliotheek de catalogus van de meeste andere universiteitsbibliotheken **raadplegen**.

We vermelden nog dat ook vanuit de **christelijke-gereformeerde universiteit in Apeldoorn** steeds meer mensen de weg naar **Kampen** weten te vinden.

Zelf verwijzen wij onze leners ook regelmatig naar andere **bibliotheken**. Dankzij de **automatisering** (en de gratis openbaar vervoer jaarkaart voor de studenten!) is de Nederlandse **bibliotheekwereld** veel **toegankelijker** voor de studenten geworden.

Het bovenstaande neemt echter niet weg, dat de eigen docenten, studenten en oud-studenten (predikanten) nog **altijd** het leeuwendeel van de **uitleen** voor hun rekening nemen. Zij blijven onze primaire doelgroepen op hun wensen is het **aanschafbeleid** afgestemd.

Ten besluite

Het zal de laatste keer zijn dat ik het **bibliotheekverslag** onderteken. In **verband** met mijn naderend emeritaat wilde ik mijn werkzaamheden als bibliothecaris graag iets eerder afronden. Dat kon ook gemakkelijk omdat mijn opvolger, drs. **G.D. Harmanny**, reeds volledig op de hoogte is **van wat** het beheer van onze bibliotheek met zich **mee** brengt. Al negen jaar is hij bij ons werkzaam. Aan het **gehele** proces van de automatisering heeft hij leiding gegeven.

Het verdient vermelding dat voor het eerst sinds 25 jaar wij een bibliothecaris hebben die geen hoogleraar en lid van de academische senaat is. Deze overgang lijkt overigens groter dan hij in werkelijkheid is. Zowel in handen van de heer **B. Meijer**, de vroegere conservator, als nu in die van de heer Harmanny lag feitelijk **reeds** een groot deel van de leiding van onze **bibliotheek**.

Ik **dank alle** personeelsleden, **en in** het bijzonder de heren **Meijer** en Harmanny, voor de steun die zij mij gegeven hebben. Door hun bekwaamheid viel het mij gemakkelijk **in 1991** de taak over te nemen van prof. drs. J.P. Lettinga. Ik draag haar vol vertrouwen nu over aan de heer Harmanny!

Wanneer we terugzien op de achter ons liggende periode, is er reden God dankbaar te **zijn** voor de ontwikkeling van onze bibliotheek en voor de **(financiële)** steun die de kerken **hebben** gegeven om dit onmisbare apparaat voor docenten en studenten in stand te houden.

DE ZUILEN EN HET NEDERLANDSE STAATSGEBOUW

A.J. Verbrugh

Samenleving

Tweedeling en driedeling

Op 8 maart 1940, twee maanden voor de Duitse inval, verklaarde minister van defensie Dijkhoorn in de Eerste Kamer dat **er vier grote volksgroepen zijn** (orthodox-protestants, rooms-katholiek, sociaal-democratisch en liberaal), en dat op deze vier zuilen onze weermacht steunt. kwam overeen met de na 1930 gegroeide opvatting, dat het Nederlandse staatsgebouw een aantal dragende zuilen wordt geschraagd. We brengen dit in herinnering, omdat 'verzuijing' en de aard van de samenwerking die op het nationale niveau plaatsvindt (zoals nu bij 'paars') nauw samenhangen. Bovendien wordt er weer flink over de 'verzuijing' geschreven. Het **Reformatorisch Dagblad** wijdde onlangs een reeks artikelen aan de 'reformatorische zuil', terwijl in het **Ned. Dagblad** vijf auteurs het onderwerp tevens voor een 'vrijgemaakt-gereformeerde zuil' belichtten.

Het woord 'zuil' is afkomstig van een spraakgebruik uit de jaren dertig, maar **deugt** niet. Het beeld van een Grieks tempeldak of een gebouw dat rust op verschillende zuilen die door geheel uiteenlopende religies en levensovertuigingen worden gekenmerkt, maakt het gebouw tot iets zonder stijl. En als de uiteenlopende religies worden gelijkgeschakeld of gerelativeerd zou het gebouw het kenmerk **van** die gelijkgeschakeling dragen. Het gehele keld is dan ook baarljke nonsens. Bovendien worden het Nederlandse staatsgebouw en de krijgsmacht niet geschraagd door religieus gekenmerkte 'zuilen' die over-

wegen of zij kunnen samenwerken, maar door een nationale consensus, waarvan de Oranje-monarchie de constitutionele top is. We kunnen daarom veel beter gewoon spreken van politiek-sociale stromingen (desnoods 'volksdelen', zoals men soms zegt), die in Nederland hun werking doen gevoelen. Of zij het staatsgebouw daarbij 'schragen' valt te bezien. De **patriotten** die in 1795 met een Frans bezettingsleger in ons land terugkwamen, vertegenwoordigden een 'stroming', maar keerden het staatsgebouw van Willem V **onderstboven**. Dit is iets anders dan 'schragen'.

Over het aantal van deze stromingen (volksdelen) is verschillend gedacht. Dr. A. Kuiper schetste als toepassing van de antithese twee volksdelen: de christelijke coalitiegenoten (die volgens hem 'stoelden op den gemeenschappelijken wortel des geloofs') en de 'paganisten' ('niet-confessionelen'). Zijn opvolgers probeerden uit te leggen dat Kuiper met de antithese geen politieke tweedeling van ons volk had bedoeld en alleen wilde wijzen op een antithese die dwars door ieder mens heengaat. Dit klopte niet, want Kuiper verwees naar Lucas 12 : 52, en hierbij gaat het om een verdeeldheid nissen personen (*Wij Calvinisten, a.r.-deputatenrede*, 1909). Na 1917 werd echter bij de kamerverkiezingen **evenredige** vertegenwoordiging ingevoerd, zodat de rooms-katholieke kiezers en **die van de a.r.- resp. c.h.-richting** elkaar minder **nodig** hadden dan in Kuipers tijd van het districtenstelsel. In plaats van twee volksdelen, ging men er in a.r.-kring nu drie onderscheiden. Op 10 aug. 1940 zei H. Colijn in een toespraak in de **Amsterdamse Apollohal** dat 'men moet beseffen dat het Nederlandse volk nu eenmaal uit drie grote geestelijk verschillend georiënteerde groepen is samengesteld. Een derde **van** dit volk is... orthodox-Protestant, een derde is Rooms-Katholiek, een derde is gegrepen door de grondgedachten van het humanisme. Deze drie grote geestelijke stromingen zijn er nu eenmaal in ons volk en bij alle arbeid die op praktisch terrein verricht wordt, zal men ook met dit feit moeten rekenen' (*Geestelijke vrijheid*, uitg. W. ten Have 1940, blz. 19).

De derde groep, die Colijn rekende tot het humanisme, **was** niet zo levensbeschouwelijk begrensd als de andere. Eigenlijk was het een 'restgroep' van hen die niet bij een van de **beide** andere groepen wilden behoren. (**Dijxhoorn** splitste van deze derde groep de socialisten af en kwam zo tot vier 'zuilen'.)

Nationale protestantse eenheid

Hoe was echter die 'restgroep' ontstaan? De historicus Peter van Rooden van de Universiteit van Amsterdam schrijft in zijn *Religieuze regimes in Nederland* (**Bert Bakker**, 1996) dat in de tijd van 1830 tot ca. 1860 de kiesgerechtigde en vaak liberaal denkende elite deed alsof er in Nederland alleen maar een tamelijk homogeen 'protestants vaderland' **was**. De doopsgezinde, remonstrantse en lutherse kerken **waren** evenals de Ned. Herv. Kerk van staatswege gereorganiseerd en de predikanten kregen aan nationale **instellingen** van hoger onderwijs **ongeveer dezelfde vorming**. Ook de moderne theologie aan de universiteiten die **vooral** door de hogere burgerij werd bewonderd, **werd** bij de protestantse eenheid van de natie gerekend. De openbare **school** was hiervan het meest gekoesterde product.

Maar onder het **oppervlak** van deze eenheid ontstonden de scheuren en barsten. De Afgescheidenen **konden** met deze nationale **religieuze** morele eenheid niet overweg. Binnen de hervormde kerk ontstond steeds meer strijd tussen gereformeerde-gelovigen en het **modernisme**. **Ook** de rooms-katholieken begonnen zich gaandeweg te roeren. Maar toch bleef de uiterlijke eenheid van de natie **behouden**. **Groen van Prinsterer was een veldheer** zonder leger.

De antithese verjaagt het publieke domein

Toen mengde zich echter de be-gaafde leider dr. A. Kuypers in de

strijd. Volgens Van **Rooden** dacht Kuypers in tegenstellingen. Hij mobiliseerde de orthodoxen tegen de heersende gelijkstelling van de natie met een algemeen protestantisme. Hij schilderde het leven van de natie af als een doorlopende strijd tussen radicaal verschillende principes, belichaamd in verschillende volksdelen. Kuypers **gebruik** van de antithese in de politiek **werd** nagevolgd tot 1940 toen we **ons gezamenlijk** tegen de nazi's moesten verweren. Van Rooden schrijft dat **Kuypers** ideaal zelfs **was** een christelijke beweging die uit eigen kracht in staat **zou** zijn de maatschappij te vormen, zonder de formele hulp van de staat nodig te hebben. Hier gaat Van Rooden te ver. Kuypers gaf in zijn visie wel **dege-lijkt** een plaats aan de staat. Anders had er in 1901 toch **moeilijk** een **ministerie-Kuypers** kunnen zijn **gevormd**. Maar wel dacht Kuypers veel te gering over de staat. In zijn Stone-lezingen (1898) kenmerkte hij de overheid 'als geen natuurlijk hoofd', maar als '**een** mechanisch hoofd, dat van buiten op de **volksromp** is gezet'. De **politicoloog-historicus** dr. R.A. Koole schrijft in *Politieke Partijen in Nederland* (*Spectrum* 1995, 35) dat de eenheid van de **natie** nu zo te lijf werd gegaan, dat er van het algemene publieke domein heel weinig resteerde.

De publieke samenleving

Maar Kuypers politieke tegenstanders, de liberalen, hielden vast aan de gedachte dat zij **hun oog** juist op **dit** publieke domein gericht hielden, en Kuypers vooral slechts op de eigen kring met confessionele grondslag. Zij voelden zich '**algemeen**' en open voor iedereen, werkend **voor** de openbare school en voor het openbare leven. Kuypers **kreeg** de 'zuilen'; zij hielden het publieke domein in handen. Het openbare domein **was** helemaal niet zo klein. Het was slechts klein in de ogen van de christelijke coalitie. **Ten** onrechte, **want** de pu-

blieke samenleving die is gebaseerd op de Grondwet, omvat de overheden met alle **overheidsorganen en -diensten**, inrichtingen van openbaar onderwijs, en de contacten van **alle** particuliere bedrijven en organisaties, gebouwen en verkooppunten die voor alle burgers toegankelijk zijn. Dit is uiteraard niet de **gehele** samenleving. Waast de publieke samenleving zijn er de particuliere burgers met hun **gezinnen**, relaties, doelgroepen, enz. Daarnaast de kerken, de scholen en organisaties op corresponderende confessionele of levensbeschouwelijke grondslag, enz. Maar als deze particuliere personen, instellingen en organisaties in verbinding treden met de overheid of met andere delen van de publieke samenleving, behoren zij voor **dat** aspect ook weer tot de publieke samenleving. Dit is dus nogal wat. Dit betreft zeker geen dood 'mechanisme', maar een **zeer** levend, uitstralend, overal bereikbaars en invloedrijk deel van de gehele samenleving. Zeer velen hebben dagelijks **hiermee** te maken. Het behoort tot de zwakheden van Kuypers **staatsvisie** dat hij dit deel **van de samenleving** meestal probeerde te bagatelliseren. Zijn naoorlogse nazaat, de a.r.-voorman dr. Bruins Slot schreef van de staat dat die een natuurlijk ding is waaraan **men** nooit een ideële kleur kan **toekennen**, dus **ook** geen christelijke (*Bezinning en Uitzicht*, 1949, 120).

Van 'zuilen' naar middenveld en neutralisme

Zelfs in het CDA werkt **deze** visie door. Mogelijk konden **sommigen** uit de 'bloedgroep' van de KVP zich hierbij aanpassen door de staat te zien als **neutraal terrein** van de natuur. Bij het CDA komt voor de publieke samenleving de betekenis van het evangelische **gebod** van de liefde tot **God** niet in aanmerking. Hier gelden slechts deugden **alsof** zij afkomstig zijn van een **autonome moraal** (CDA-rapport Publieke

Gerechtigheid, 1990, 41; 56. Idem, *Nieuwe wegen, vaste waarden*, 1995). Het zijn de deugden van de gerechtigheid (die we ook vinden bij de antieke filosofen), van de solidariteit (die ook bij socialisten worden toegejuicht), en van rentmeesterschap en **verantwoordelijkheid** in de **samenleving** (die ook in liberale kringen als **deugden** worden gewaardeerd).

Tijdens de ontkerkelijking en de confessionalisering **die** vooral na de jaren zestig plaatsvond, traden **ook** binnen de grote **zich** noemende christelijke 'zuilen' veranderingen en seculariseringsverschijnselen op. Toch bleef het voornaamste aandachtspunt van de CDA-visie **geconcentreerd op** de plaats waar eens deze 'zuilen' stonden. De tegenwoordige middenveld-filosofie van het CDA toont affiniteit met de oude 'zuilen'-voorstelling en met allerlei organisatorische en corporatieve elementen die daaruit kunnen voortkomen (socialistische vakorganisaties naast christelijke; koepels **van** bijzondere onderwijsinstellingen; gezondheidszorg op **levensbeschouwelijke** basis, enz.). CDA-fractievoorzitter E. Heerma noemt het CDA 'de partij van de **gemeenschappen**'. **Normen** en waarden moeten '**groepswijze**' worden beleefd (Trom, 22 juni 1996). De roeping van de overheid blijft weer onderbelicht; slechts een autonome moraal is voor haar bestemd. **Van** de belijdenis dat God soeverein is over het gehele leven en dat **de** macht **daarvoor aan** Christus is gegeven, **wordt** niets teruggevonden. **Maar** de agnostische **uitstraling** van de publieke samenleving **die** aan de nazaten van Kuypers tegenstanders werd overgelaten, zal **het** geestelijk leven in het middenveld niet ongerept laten. integendeel, ze draagt ertoe bij de christelijke organisaties in een identiteitscrisis te **leiden**, die onder **meer** blijkt uit het opheffen, fuseren, regionaliseren **enz.** van eertijds bloeiende instellingen (H.J. Tieleman in *Reformatisch Dagblad*, 10-8-1996).

Een gereformeerde zuil?

Nu is het jammer, dat ook binnen de kleinere christelijke organisaties, die door Gods gunst ook na de jaren zestig hun **principiële karakter konden** bewaren, de laatste tijd wordt gezegd dat men daar een eigen 'zuil' **vormt**. Gezien de geschiedenis van de 'zuilen' die hieraan **voorafging**, vinden **we zo'n** gezegde potsierlijk. Want ten eerste kan een groep kiezers, die 5,5% van de stemmen uitbrengt (verdeeld over drie kleine partijen) geen 'zuil' **van het staatsgebouw** zijn, **hoogstens** een spijl (drie spijltjes). Maar ernstiger nog is dat de gehele 'zuil'-gedachte leidt tot **relativisme** en publiek **neutralisme**, zo als we hierboven al aangaven. De drie in de historie ontstane partijen, SGP, GPV en RPF, de kerken of belijdend-christelijke groepen waartoe hun **leden** behoren en hun **verwante** organisaties vormen binnen onze bevolking bepaalde stromingen (die **gedeeltelijk** parallel lopen). Maar als **ze zichzelf zien** als een zuil, keren zij **zich** naar **binnen** en verliezen zij net als de politieke volgelingen **van** dr. Kuiper de roeping en **noodzaak** uit het oog tot omvorming van het neutralisme en agnosticisme van de publieke samenleving.

Gods eer in de burgerlijke orde

Nu kan de publieke samenleving, die behoort **tot** de burgerlijke orde, niet op dezelfde manier worden **genormeerd** en bestuurd als de geestelijke ordening van de kerk of als een **gereformeerde** organisatie met Schrift en belijdenis als **grondslag**. Lutheren Calvijn erkenden elk op hun manier dat er **twéé** 'regimenten' zijn (Mat. 22 : 21). **Maar er is wel één** Heer wiens soevereiniteit **ook** over de burgerlijke overheden en het publieke domein **gaat** (Joh. 19 : 11; **Éf.** 1 : 22). Dit betekent dat het tegenwoordige **agnostische karakter** van onze publieke samenleving **vloekt** met de realiteit

van de scheppingen ook **van** haar tegenwoordige structuur. Paulus' woord van 1 Tim. 1 : 9 richt zich tegen de uiterlijke wandaden niet alleen van **doodslagers** en meinedigen, maar **ook tegen** die van goddelozen. Daarom moet er een aanhoudende dialoog met 'paars' worden aangegaan over de **betekenis** van de eer van **Jakobs God** bij de besturings- en **beveiligingstaak** van de overheid in de publieke **samenleving**. Dit mag niet worden afgewezen als werk voor een evangelist die een **innerlijke** bekering van het **hart** vraagt, dus als werk dat buiten de politieke orde valt. Want het gaat hierbij niet primair om **normering** van ieders particuliere leven, maar om de publieke sfeer met haar burgerlijke orde. Professor J. Douma herinnerde eraan dat het burgerlijk gebruik van de Decaloog (dus ook van het eerste gebod) de **mensen** niet altijd zo diepgaand treft als wanneer het gaat om het **diepste** innerlijk van hun hart (*Verantwoord Handelen*, Amsterdam 1980, 71). **Hier** moet worden **benaadrukt** dat ook niet-confessionelen (**zoals** politieke leiders van VVD, PvdA, D66) wel degelijk kunnen instemmen als er publieke dank en eer **aan** God wordt gegeven **bij** de voortgang **van** de natie. Wie komen er al niet bij de speciale diensten in **een** Haags kerkgebouw **bij** het begin van het parlementaire jaar. Als van CDA-zijde een pleidooi **voor** de publieke eer van God werd gesteund, zou dit in **één klap meer kleur** brengen in de thans ondefinieerbare politiek van deze partij. Antichristelijke vooroordelen hiertegen uit de politieke omgevingswereld dienen te worden **afgevoerd**. Van de andere kant gezien moet dit kunnen worden bepleit zonder dat **sommigen** zich met de **leefregels** van hun confessie tot een wetgever voor ieder in de **publieke** samenleving zouden willen opwerpen. Vergelijk de **waarschuwing** van Prediker 7 : 16-17. 'Zet **het** recht niet boven God', aldus naar aanleiding van deze tekst P. Nijmeijer in Wegwijs, november 1995.

We ontvingen van de heer W.J. Buiten uit Zwolle een reactie op de vertaling die prof. drs. J.P. Lettinga gaf van het tweede gebod van de Wet van God, Aan prof. Lettinga vroegen we om een weerwoord.

Reactie en repliek geven we hieronder een plaats.

Redactie

Reactie

Met ingang van het nummer van 29 juni 1996 is u begonnen met een rubriek genaamd 'Document'. U startte met de Tien Geboden volgens de redactie van prof. drs. J.P. Lettinga, naar Exodus 20 en Deuteronomium 5. In de weergave van het 2e gebod kan ik mij helaas niet helemaal vinden. Ik betreur het dat uitgevallen zijn de woorden 'liefhebben' en 'haten', mals die werkwoorden voorkomen in de Statenvertaling en in de Nieuwe Vertaling van het NBG. Deze werkwoorden zijn vervangen door resp.

'trouw zijn' en 'ontrouw zijn'. Het komt mij voor dat hier sprake is van een ernstige vervlakking. Mogelijk vloeit het verschil voort uit het feit dat men de Tien Geboden is gaan zien als een suzeriniteitsverdrag tussen een groot-koning en een door hem onderworpen koning. Dr. L. Wierenga gaat in HC 34.92 zelfs zover dat hij in de aanhef van de Wet de woorden 'God sprak al deze woorden' vervangt door 'God legde de volgende verdragsbepalingen aan Israël op', waardoor hij niet vertalend maar parafraserend bezig is.

Ik ontken niet dat God na de uittocht van Israël uit Egypte, bij de wetgeving op Sinaï, mogelijk gebruik heeft gemaakt van de vorm van een suzeriniteitsverdrag, zoals dat in de oudheid wel gebruikelijk was. Maar mijn bezwaar is dat de overeenkomst in vorm t.a.v. de Tien Geboden te ver wordt doorgetrokken, waardoor aan God geen

ruimte wordt gelaten voor een wat andere redactie. Een groot-koning uit de oudheid kon t.o.v. een onderworpen koning niet verder gaan dan trouw te eisen, want voor liefdebetoen had die usurpator geen reden gegeven. Het woord liefde past niet in een meedogenloze sfeer.

Maar in de verhouding tussen God en zijn volk past het begrip 'liefde' juist wel, want daartoe wil God zijn volk juist weer gaan opvoeden. Het Oude Testament leert ons d dat 'liefhebben' de kern van de Wet is: God liefhebben bovenal en de naaste als uzelf (zie HC 2); wat ook het NT in 1 Cor. 13 ons leert. Het begrip 'liefde' veronderstelt wel trouw, maar stijgt daar bovenuit, zodat 'liefhebben' niet te vervangen is door 'trouw zijn'. Je kunt trouw zijn zonder lief te hebben. Daarom vind ik het zo jammer, dat in de voorgelegde redacties het woord 'liefhebben' is uitgevallen, met als consequentie dat 'haten' moest veranderen in 'ontrouw zijn' en 'barmhartigheid' in 'gunst bewijzen', wat de redactie verder vervlakte. Treffend in de Wet is juist dat het onderhouden van Gods geboden automatisch volgt uit het liefhebben van God. Waarom moest ons juist dat worden afgenomen.

Het NBG is bezig met een nieuwe vertaling van de Bijbel voor het jaar 2000 of iets later. Ik hoop, dat daarin het woord 'liefhebben', met de daaraan hangende woorden, in ere worden gehouden gelijk & vele eeuwen lang het geval is geweest. Misschien kunt u daar wat aan doen.

W.J. Buiten

Weerwoord

1. Graag stem ik br. Buiten toe dat er een principieel verschil bestaat tussen de zuiver politieke vazalverdragen en het Sinaitisch verbond. In een oud-oosters vazalverdrag gaat het om het regelen van de verhouding tussen grootvorst en een door hem onderworpen koning, terwijl in het Sinaitisch verbond de grondslagen worden vastgesteld waarop de verbintenis tussen God en zijn volk rust.

2. Het kader waarin de Dekaloog voorkomt – de beschrijving van de

W woord/weerwoord

verbondssluiting en -vernieuwing in Exodus-Leviticus, Deuteronomium en Jozua 24 – vertoont evenwel onmiskenbaar overeenkomst met het toentertijd gangbare verdragspatroon (vgl. het nog altijd lezenswaardige boek van ds. G. van Rongen, Zijn vast verbond, Goes 1966). Deze verdragsvorm is bepalend voor de betekenis die aan de gebruikte termen moet worden toegekend. Woorden krijgen hun betekenis en geldigheid nu eenmaal door contexten en situatie.

3. Wat in de Tien Geboden is bedoeld met 'liefhebben' kan blijken uit de wijze waarop in de toenmalige verbondsterminologie het woord 'haten' (het tegenovergestelde van 'liefhebben') wordt gebruikt. 'Haten' betekent daar zoveel als: afkerig zijn van, weerstand bieden aan, ontrouw zijn. Met 'liefhebben' is in een dergelijke context bedoeld: zich loyaal betonen jegens de verbondspartner, hem trouw zijn. De God van het verbond vraagt van ons dat we Hem dienen in trouw en gehoorzaamheid. Daarin moet onze wederliefde tot Hem uitkomen. De voorgestelde vertaling doet m.i. recht aan de tekst, betekent geen vervlakking of verarming en doet niet af aan wat br. Buiten naar Matt. 22,37-39 terecht de kern van de Wet noemt: God liefhebben bovenal en de naaste als zichzelf.

4. Van vervlakking is al evenmin sprake bij de vervanging van barmhartigheid door gunst (een niet ongebruikelijke vertaling van het hier gebezigde Hebreeuwse woord; vgl. Ps. 136, 'want Zijn gunst, alom verspreid...'). Wat met die goedgunstigheid of gunst is bedoeld, leert ons Deut. 7,9.

5. Voor welke vertaling het Nederlands Bijbelgenootschap uiteindelijk kiezen zal, is mij (nog) niet bekend. Wel weet ik dat ook onze kerken via supervisors nauwlettend op de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV 2002) toezien.

J.P. Lettinga

EEN CHRISTELIJKE VERKENNING VAN DE MODERNE CULTUUR

K. Veling

B boekbespreking

De filosoof Henk Geertsema publiceerde onder de titel **Om de humaniteit** vier **stukken** over uiteenlopen- de onderwerpen, maar die een gemeenschappelijke doelstelling hebben, namelijk een wezenlijke ontmoeting vanuit het christelijke geloof met de cultuur **van** onze tijd. Het eerste hoofdstuk biedt een confrontatie met H.M. Kuiterts stelling dat spreken over God altijd toch 'van beneden' is. Anders dan geloofsvoorstellingen bevatten geloofservaringen noodzakelijkerwijs een moment 'van Boven'. Volgens Geertsema ontkomt ook Kuitert er op tal van punten niet aan dit impliciet te erkennen. 'Het probleem van Kuiterts methode is dat hij tegelijk buiten en binnen het geloof wil staan' (p. 40). Geertsema wijst **een** alternatief aan. Het is vruchtbaarder om van binnenuit te laten zien dat het christelijk geloof open ramen en deuren heeft, dat wil zeggen betrokken is op de werkelijkheid. Aanvaarding van gezaghebbende woorden behoeft geen blokkade te vormen voor de ontmoeting met **een** cultuur die op voorhand geen boodschap heeft aan dat gezag.

In hoofdstuk 2 bespreekt Geertsema Dooyeweerts 'transcendentale kritiek' als mogelijke hulp om geseculariseerde tijdgenoten het Evangelie te brengen. Dooyeweerd zocht de ontmoeting met **wetenschappers** en filosofen via een analyse van het religieuze 'ik' als de voor de wetenschap onmisbare voorwaarde voor de verbinding van het logische subject en zijn object van kennis. Geertsema wijst erop dat deze benadering sterk is bepaald **doordat** Dooyeweerd zich vooral confronteerde met **Kantiaan-** se wetenschappers. Zelf kiest hij

voor een opener aanpak, waarbij de vraag **naar** de betekenis van ons bestaan in een zinvolle wereld **centraal** staat. Maar ook voor deze 'hermeneutische' methode vindt hij aanknopingspunten bij Dooyeweerts transcendente grondidee. In het derde hoofdstuk bespreekt Geertsema een thema dat hij vaker heeft aangesneden, namelijk de aard van het menselijke kennen. Kritisch bespreekt hij de opvatting dat kennis rationeel is en de mens plaatst tegenover een realiteit die bij denkend moet zien te vatten. Geertsema verwacht dat de metafoor van het horen ons kan helpen om te beseffen op welke wijze we in de wereld verkeren. Net als de gehele werkelijkheid **zijn ook** mensen geroepen om antwoord te geven op Gods spreken.

In het laatste hoofdstuk gaat het vooral om de wijze waarop christenen in onze tijd de Bijbel lezen. Enerzijds verdedigt Geertsema het gezag van de Schrift, **ook** waar het gaat om het verstaan van de werkelijkheid. Anderzijds is hij er beducht voor dat christenen de confrontatie met het ongeloof op de verkeerde plaats aangaan, namelijk **wanneer** zij met de Bijbel omgaan vanuit misleidende, Griekse opvattingen over kennis en over waarheid. We **moeten** niet te snel wetenschappelijk **onderzoek**, bijvoorbeeld **betreffende** de bijbelse geschiedenis, afwijzen als het tot conclusies leidt die afwijken **van** vertrouwde interpretaties. De Bijbel is een **geloofsboek**, en geen **wetenschappelijk** rapport. Toch **wil** Geertsema ook vasthouden dat de Bijbel alles te maken heeft met het historische, het sociale, het politieke, de kennis van de natuur, enz.

Hij zoekt een mogelijkheid om ver-

antwoord met de Bijbel om te gaan, in het besef dat menselijke **bijbelschrijvers** (met hun eigen **kennishorizon**) zijn **ingeschakeld** om met **gezag** te spreken over God. Wij moeten in onze **tijd**, binnen onze horizon, 'luisteren naar het bijbelse spreken en naar hun onderscheiden aard het goddelijke en het menselijk gezag **daarvan** ... erkennen op zo'n wijze dat de eigentijdse horizon **daardoor** bepaald wordt' (p. 141).

Het is boeiend Geertsema te volgen in zijn pogingen om **als christen** te zoeken **naar een** integere en kritische verstandhouding met de wereld van vandaag. Gemakzucht valt hem nooit te verwijten. Een oppervlakkige aansluiting bij de moderne cultuur is levensgevaarlijk. Evenals trouwens een kortzichtige en dus op den duur onhoudbare afwijzing van inzichten die botsen met interpretaties **van** de Bijbel waaraan we gewend waren. Het is geen tijd voor definitieve conclusies over Geertsema's onderneming. Er is, wals in juni jl. nog weer bleek tijdens het **filosofiecongres** in Kampen, discussie mogelijk over de vraag of de traditionele **gereformeerde** theologie teveel vasthoudt aan (in oorsprong Griekse-heidense) ideeën over waarheid. Is het mogelijk een methode (met de mid- delen van de filosofie?) te vinden om de vastheid van het geloof te verbinden met de beweeglijkheid van onze geschiedenis? Maar hoe je het ook wendt of keert, geen christen-theoloog of **fi-** losoof kan zich afmaken van de vragen die Geertsema stelt.

N.a.v. Henk G. Geertsema, *Om de humaniteit; christelijk geloof in gesprek met de moderne cultuur over wetenschap en techniek*; uitg. Kok, Kampen 1995. Prijs: f 29,50.

M

meegelezen

Getuigend leven

D. Koole schrijft in De Wekker van 11 oktober jl. over het bericht dat in ons land **steeds meer** bijbels worden gekocht. En dat terwijl het proces van de secularisatie onverminderd doorgaat.

Het **zou ook** kunnen zijn dat het geestelijk vacuüm dat door de secularisatie in het leven van mensen ontstaat op een of andere manier toch weer wil worden gevuld. Iets daarvan is in de samenleving af en toe voelbaar. Tot in **neutrale** dagbladen toe **wordt mij te veel aangedacht** aan dingen van geloof en leven gegeven, dan dat je **zou** kunnen zeggen dat het er niet is. Er is verlangen naar God, naar **Godservaring**, in **veel** gevallen op de manier van **& onbekende** God waarover Paulus in Athene sprak. In **NRC-Handelsblad** van 4 oktober jl., **drukt** redacteur Marjolein de Vos dat uit in de woorden 'Maar dat neemt niet weg dat **we in onze** onmacht, **onze wanhoop** en **onze** onwetendheid soms wel heel graag **zouden** willen voelen dat er **een** goddelijke eeuwigheid is die ons bestaan overstijgt'.

(...)

Zonder afbreuk te willen doen aan de betekenis van de opzettelijke evangelisatie zoals die in georganiseerd verband plaatsvindt (die overigens door de buitenkerkelijke wereld niet zelden als kunstmatig gearrangeerde propaganda wordt ervaren), mag men zonder twijfel stellen, dat de grootste invloed van het Evangelie op de samenleving besloten ligt in het getuigende leven van de christen in de ontmoeting met mensen waarmee hij dagelijkse omgang heeft. Het ontbreekt ons echter **naar** al te **veel – zo niet**

algeheel – aan drang tot en bereidheid om rekenschap te geven van de hoop die in ons is en het schort vaak **aan** durf om mensen, die **misschien** bezig zijn met de laatste resten van hun godsdienstig leven af te rekenen, in liefde en zachtmoedigheid tot andere gedachten te brengen. Te weinig **leeft het** besef in ons, dat wie een zondaar van zijn dwaalweg terugbrengt, een ziel van de dood zal behouden en **menigten** van zonden zal bedekken (Jak. 5 : 19 en 20).

Een **kerk** waarvan de leden niet (meer) getuigend in de wereld staan, heeft haar kracht in de samenleving verloren. Als we klagen over de toenemende **ontkerkelijk**ing, zal dat moeten **gebeuren** in de **context** van het afgenomen getuigenis in **woord** en daad van de individuele gelovigen.

Wie om zich heen kijkt en goed luistert, zal ontdekken dat er voor dat getuigenis **meér** openingen zijn dan wij misschien **denken**. En dat is **dan een uitdaging voor ons**.

En een opdracht tevens.

Aangesloten op het Leven

In het **Centraal Weekblad** van 18 oktober jl. schrijft ds. **Pieter Boomsma** over **Op de top**; is **ons** geloven een zaak van toevallige **kicks** of is het **een** blijvendestroom?

Je zit natuurlijk niet altijd op de 'top van de berg'. Maar wanneer je daar nooit zit? Hoe erg geniet je dan van de dingen die je doet? Van de mensen om je heen? Hoe erg geniet je dan van je geloof? Wanneer alles vlak is en blijft en er nooit een lekkere uitschieter doorheen klapt, weet je dan nog waar je het allemaal voor doet? Wanneer je

niet zo nu en dan eens je geloof, je liefde en je hoop intens beleeft, wordt het dert niet allemaal erg grauw?

(...)

Hoeveel plezier heb jij? Er **zijn** veel te veel jongeren die last hebben van depressiviteit. Niet dat ze dan zo geweldig down **zijn**, maar er is zo weinig waar ze **gelukkig** mee **zijn**. Het risico om dan **van kick** tot kick verder te **hobbelen**, is groot. Er is **een** gaaf moment (meestal in het **weekend**) en daarna **weer** de grote leegte. En het maakt wat dit betreft niet echt alles uit of de **kick** nu bestaat uit een housekick of een **praise-kick**. Niet dat ik ze gelijkschakel, maar in beide gevallen zit het geluk (nog) niet in jezelf. Je hebt **prikkels** van buitenaf nodig **om** er iets van te blijven maken. De ellende alleen van **prikkels** is, dat je eraan went. Op **den** duur moeten ze sterker **worden** – je went **aan** alles.

Geloven **kent** ook prikkels, momenten van stimulering en uitdaging, maar het draait er niet op. Als je **over geloven** praat, **gaat** het als het ware om een bron in je. Jezus noemde dat '**stromen** van levend water zullen **uit** uw binnenste vloeien'. Van buitenaf, door de **Here** God, **word** jou zo'n 'bron' geleverd. Blijf in zijn buurt en die bron blijft werken. De ene **keer** sterker dan de andere, maar 'het' is er en het blijft.

Altijd 'boven op de **berg**', altijd gelukkig en enthousiast, dat is geen **mens**. Maar het maakt een enorm verschil **of** je gelukkig bent omdat je je aangesloten weet op Hem die het Leven is, of dat je het moet hebben van toevallige momenten. Neem het bidden. Voor veel **mens**en een 'verplicht nummer'. Je

doet het haast gedachtenloos. Je weet **ook** niet zo goed wat je allemaal moet zeggen. Je wilt ook niet altijd maar vragen. Maar bidden is een gevaarlijke en uiterst boeiende bezigheid.

(...)

Bidden is niet een gesprek met een religieus tintje tegen 'Wie **dan** ook'. Wie bidt, **wordt** betrokken bij iets **eeuwigs**; wellicht zonder **het** zo te bedoelen en zonder dat je de gevolgen ervan overziet.

Dat zou kunnen betekenen dat je – d is het maar zo nu en dan – beseft dat je 'op de top' zit wanneer je tegenover de Heer je mond en je **hart opendoet**. Het **kan** geen kwaad **om te beseffen** wat we doen en bewust bezig te zijn met geloof, **hoop** en liefde. Dat **maakt** alles intenser.

Gereformeerde visie op de Heilige Geest; een huis om in te wonen

De Waarheidsvriend van 17 oktober jl. geeft een verslag van een bijeenkomst in de Hogeschool van de Gereformeerde Bond, waar het boek *Ge-grond geloof* werd gepresenteerd. Bij die gelegenheid sprak prof. dr. J.W. Maris over de Gereformeerde visie op de Heilige Geest vandaag.

Een gereformeerde leer van de Heilige Geest heeft zich vandaag te profileren temidden van een veelkleurige aandacht voor spiritualiteit. Dat stelt prof. J.W. Maris van de Theologische Universiteit van Apeldoorn in het volgende referaat. De christelijke gemeente wordt omringd door nieuwe modellen van spiritualiteit. *New Age* is daarvan een sprekend voorbeeld. Het christendom wordt afgedaan als een verouderd verschijnsel. **Het sola gratia** boeit moderne mensen niet meer. Populair zijn allerlei vormen van **scheppingsmystiek**. **Men** wil daarin de verwantschap tussen het goddelijke en menselijke **ervaren** – wat dat 'goddelijke' dan wel mag zijn. Maar ook binnen de kerken is het aantal alternatieven legio. Onder wellicht het merendeel van de

'charismatische' christenen en van hen die behoren tot pinkster- of vol-le-evangeliegemeenten is de belangstelling voor de Heilige Geest groter dan de belangstelling voor de Heere Jezus.

Toch is veel van de actuele geestelijke dwaal**mogelijkheid** niet zo nieuw als het lijkt. Ook de Reformatie werd geconfronteerd met geestdrijverij. **Juist een gereformeerde leer van de Heilige Geest is door haar bijbelse katholiciteit een theologisch huis om als mens spiritueel voluit en ruimschoots in te wonen**. Daar is de ruimte van de mens voor het aangezicht van zijn Schepper. Daar is de liefde van de

Vader in de Zoon; daar is de genade **in de verzoening** van de schuld. Daar is **het** bestemd-zijn voor een **volmaakt** perspectief in de dienst van God. In een gereformeerde pneumatologie (leer van de Heilige Geest) wordt geen enkel stukje uit het grote geheel van de bijbelse boodschap geamputeerd. Heel de Schrift resoneert mee als **kennis** van de Drie-enige God, Het werk van de Heilige Geest is vooral **gericht op het heil van de mens**. Er is een innige **samenhang** tussen het werk van de Geest en het werk van Christus. Buiten Christus om kan zelfs niet eens gesproken worden over de Geest. De volheid van de

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst u te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen **W** verantwoordde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premierestitutie gemiddeld **maar** liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge verzekeringmaatschappij. En dat betekent dat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die u inmiddels toe heeft geleid, dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs. Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-612 21 66

Geest is geen andere volheid dan die van de volheid van de kennis van **Christus**. Met het geloof in Christus wordt ook de grens aangegeven voor allerlei extatische **ervaringen** die we aantreffen bij pinkster- en charismatische christenen. Ook de gedachte van een *second blessing* (een **tweede** zegen als vrucht van de doop met de Heilige Geest) doorbreekt de **geloofsstructuur** die eigen is aan het werk van de Geest van God. Heil en heiliging kunnen niet van elkaar worden gescheiden als een eerste en **tweede** trap op de **weg** der zaligheid. Er zijn dan ook geen eerste- en tweederangs christenen.

In een gereformeerde leer van de Heilige Geest zal vooral de **nadruk** gelegd worden op het **persoonlijk** karakter van het heil. Er is geen geloof zonder wedergeboorte. Ook de verwerving van theologische vakbekwaamheid is naar gereformeerde overtuiging ondenkbaar zonder persoonlijk geloof in de Heere Jezus Christus en zonder het hartelijk besef aangewezen te zijn op de leiding van Zijn Heilige Geest. 'De Geest van Christus, de Geest van geloof, de Geest van vergeving, de Geest van gehoorzaamheid aan het **Woord**, brengt het leven van de mens en brengt de schepping tot hun eigenlijke doel' (*Gegrond geloof*, p. 330).

UIT DE KERKEN

Adreswijzigingen e.d.

Hilversum * Kerkenraad: Postbus 87, 1200 AB. *Scriba*: A. van Diggele, *Lutherhof* 90, 1216 KV, ☎ (035) 6217973 (pag. 111).

Deputaten Kerkelijke Eenheid * *Secretariaat*: E. Boerma, *Schepenlaan* 156, 1503 HN Zaandam, ☎ (075) 6167683 (pag. 159).

45-jarig jubileum

Zwolle – Maandag 21 oktober jl. was het vijfenveertig jaar geleden dat dr. W.G. de Vries, emeritus-predikant van de gemeente te Zwolle-Centrum, in het ambt werd bevestigd.

Wietse Geert de Vries werd op 14 november 1926 in Groningen geboren. Hij studeerde aan de Theologische Hogeschool (nu Theol. Universiteit) te Kampen. Op 21 oktober 1951 deed hij intrede in de gemeente te Winschoten.

In 1956 vertrok De Vries naar Leiden, waar hij bleef tot 1963 toen hij intrede deed in de gemeente te Helpman. In 1974 verbond hij zich aan de gemeente te Haren, waar hij bleef tot 1982. In dat jaar vertrok hij naar Zwolle, een gemeente die hij diende tot aan zijn emeritaat in 1992.

De Vries schreef in 1974 een proefschrift getiteld Calvinisten op de *tweesprong*. *De Internationale Federatie van Calvinisten en haar invloed op de onderlinge verhoudingen in de Gereformeerde Kerken in Nederland in de dertiger jaren van de twintigste eeuw*. en promoveerde daarop aan de Theol. Universiteit te Kampen.

Dr. De Vries was onder meer afgevaardigde tijdens de Generale Synode van Kampen (1975), *Scriba I* van de Generale Synode van Heemse (1984-1985) en Preses van de

Generale Synode van Leeuwarden (1990). Verder was hij lid van het **deputaatschap** voor herziening van het kerkboek, van het deputaatschap voor herziening van de kerkorde, voorzitter van de Bond van **Gereformeerde Mannenverenigingen** (1959-1978), mede-oprichter van het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap (GWG), medewerker van de Groen van Prinsterer Stichting, curator van de Theologische Universiteit, eindredacteur van *De Reformatie* en redacteur van het *Handboek ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland* een functie die hij nog steeds bekleedt. Dr. De Vries is tevens voorzitter van de Stichting 'Woord en Wereld'.

Hij schreef o.m. *De Gereformeerde Gezindte* (1959), *Het huwelijk in ere* (1976), *K. Schilder als gevangene en onderduiker* (1977), *De Vrijmaking in het vuur*, *Kerk en tucht bij Calvijn* (1990) en *Kerk en Confessie* (1995).

Persbericht

O.G.G. Opleiding **Gereformeerde Godsdienstleraren**
Misschien hebt u de laatste GEORDEND van 11 september gelezen? In deze kwartaal-bijlage van het Nederlands *Dagblad* wordt informatie gegeven over gereformeerde organisaties.

In GEORDEND van 11 september jl. is uitvoerig verteld over de O.G.G.

Toch willen we nog even kort de O.G.G. aan u voorstellen.

De O.G.G. leidt mensen op voor een officieel erkende tweedegraads **akte godsdienstleraar** in het voortgezet onderwijs. In de praktijk zijn echter ook heel wat afgestudeerde studenten werkzaam als bijvoorbeeld catecheet.

Vandaar dat in **GEORDEND** ook stond 'Opleiding godsdienstleraar en catecheet'.

Er zijn overigens verschillende studenten die de colleges volgen om zelf meer inzicht en kennis te krijgen. Vooral om daarmee in de eigen gemeente actiever mee te **kun**-nen werken aan de opbouw van de gemeente. Veel **van** die studenten volgen ook niet alle **colleges**, maar de zogenaamde 'deelopleiding'. Dan volgt de student naast de vier hoofdvakken: O.T., N.T., Dogmatiek en Kerkgeschiedenis nog het **vak Ethiek of een ander vak naar keuze**. Dat kan dan zijn Maatschappijleer, Godsdienstwetenschappen of Filosofie. Voor de studenten die de volledige opleiding volgen komen daar nog de **beroepsvoorbereidende** vakken bij: Pedagogiek, Onderwijskunde, Psychologie en praktijklessen.

Het zal duidelijk zijn dat, naast het eerste doel: opleiden van leraren godsdienstonderwijs, de O.G.G. een veel bredere doelstelling heeft.

We geven direct toe: de opleiding is pittig. De colleges **worden** door deskundige docenten verzorgd. Maar met een **vooropleiding**, die toegang geeft tot het HBO, bent u toelaatbaar en **kunt** u in principe de opleiding volgen.

De colleges worden om de veertien dagen op zaterdag in Zwolle gegeven.

De kosten worden zo laag mogelijk gehouden. Als u de volledige opleiding volgt betaalt u f 400,- per halfjaar. Voor de deelopleiding is dat f 250,-.

In januari 1997 start de O.G.G. weer met een nieuwe cursus.

Hebt u belangstelling? Of wilt u **meer** weten?

Bel of schrijf dan naar de studieleider: drs. C. Hoksbergen, Macharijepad 3, 3813 BN Amersfoort, ☎ (033) 4722525.

P.L. Los

Van gelijke beweging als wij

– *over leren van-, omgaan met- en behandelen van mensen zoals wijzelf zijn* –

In deze uitgave, het 24e deeltje van de serie *Pastoraal Perspectief*, behandelt de auteur diverse onderwerpen. De auteur, bekend om zijn heldere en treffende toonzetting, behandelt onder andere: hypnotherapie, valkuilen in de hulpverlening, intolerantie en rouwverwerking.

1 12 pagina's, ingenaaid, f 16,50

Piet Los

Dood meisje en andere verhalen

In deze uitgave beschrijft de auteur enkele situaties die u waarschijnlijk, ondanks de herkenbaarheid, zullen ontroeren en intrigeren tot de laatste bladzijde.

1 12 pagina's, ingenaaid, f 19,50

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

